

Kuopion vapauttamisyksikön merkitys rikollisuudesta irrottautumisessa

Matti Katainen

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Kuopion vapauttamisyksikön merkitys rikollisuudesta irrottautumisessa

Matti Katainen
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Maaliskuu, 2019

Matti KatainenMatti Katainen

Kuopion vapauttamisyksikön merkitys rikollisuudesta irrottautumisessa

Vuosi 2019 Sivumäärä 50 + 6

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella Kuopion vapauttamisyksikön merkitystä rikollisuudesta irrottautumisessa. Desistanssi eli rikollisuudesta irrottautuminen ja sitä käsittelevät aiemmat tutkimuksen toimivat opinnäytetyön teoriapohjana. Opinnäytetyön tilaajana oli Kuopion vapauttamisyksikkö.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastattelun avulla. Teemat olivat haastateltavien taustatiedot, kokemukset Kuopion vapauttamisyksikön toiminnoista, vapautumisen jälkeinen aika ja Kuopion vapauttamisyksikön kehittämisehdotukset. Haastattelut toteutettiin tammikuun 2019 aikana Kuopion vapauttamisyksikössä. Haastateltavia oli kahdeksan (n=8) iältään 28–48 -vuotiasta miespuolista vankia. Heidän taustansa ja tuomioiden pituus vaihtelivat. Aineiston mukaiset tulokset osoittavat, että Kuopion vapauttamisyksikön henkilökunnan työskentelytapoihin ollaan tyytyväisiä. Yksikössä järjestettävät toiminnot ja tukitoimet koettiin hyödyllisiksi ja toimiviksi. Nämä edesauttavat osaltaan vankia kääntämään elämänsä kulun kohti rikoksetonta elämää vankeusrangaistuksen jälkeen. Yksittäisinä tekijöinä tuloksissa nousivat esiin ammatillisen koulutuksen saamisen tärkeys sekä henkilökunnan yksilöllinen motivoiva ja kannustava työote.

Tulosten perusteella vangeille annettavaan yksilölliseen sosiaaliseen tukeen ja kuntoutukseen tulisi jatkossakin kiinnittää huomiota rikosseuraamusalalla. Kuopion vapauttamisyksikköön kokonaisuudessaan oltiin tyytyväisiä. Yksikön pienuus ja sen aiheuttama ahtauden tunne ja yksityisyyden puute sekä järjestettyjen toimintojen vähyyys ja väljyys viikonloppuisin olivat tulosten perusteella suurimmat kehittämistoiveet. Myös toimintojen tulisi vastata vangin omia kykyjä ja tarpeita, jotta vangit kokisivat ne mielekkäinä ja tarpeellisina. Tämän opinnäytetyön tuloksia voidaan tulevaisuudessa hyödyntää, kun halutaan tarkastella vaikuttavaa ja asiakaslähtöistä työtettä ja sen vaikutuksia henkilön rikollisuudesta irrottautumiseen.

Matti Katainen

Kuopio Release Unit's importance in desistance

Year	20192019	Pages	50 + 6
------	----------	-------	--------

The purpose of this thesis was to examine the functions of the Kuopio Release Unit and to develop of the operations by utilising the prisoners' experiences. In addition, the aim was to establish the operational elements which support and enable desistance in the Release Unit. Desistance and earlier studies for desistance were the theoretical context of this thesis. The thesis was commissioned by Kuopio release unit.

The thesis was conducted as qualitative research. Research data was collected using half-structured interviews. The themes were the interviewees' background information, experiences of the operations in the Kuopio Release Unit, the time after release and proposals for development of the Unit. Interviews were made during January 2019 in the Kuopio Release Unit. The interviewees were eight (n=8) men between the ages of 28 to 48. Their backgrounds and the number of convictions varied. The results of the thesis showed that prisoners of the Kuopio Release Unit were satisfied with the Units' working methods. The prisoners regarded the operations of the unit as useful to them. The prisoners' opinions were that the staff supported them so that they would be able to change their life towards a life without crime. The importance of receiving vocational education and staff's motivating and encouraging work were highlighted as important factors in the results.

According to the results individual social support and rehabilitation for prisoners should continue to be highlighted in the Criminal Sanctions Agency. Interviewees were satisfied with the Kuopio Release Unit in its entirety. The issues that came up in the results and the development needs were the smallness of the Unit, -and the feeling of the overcrowding caused by it and the lack of privacy and activities during the weekends. Activities should also respond to the prisoner's own abilities and needs, so that the prisoners find them meaningful and necessary. The results of this thesis can be utilized in the future to examine effectiveness and the customer-oriented work approach and its effects on desistance.

Keywords: Criminal Sanctions Agency, release unit, desistance

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Rikosseuraamuslaitoksen tehtävä ja rakenne	8
3	Kuopion vapauttamisyksikkö.....	9
3.1	Vapauttamisyksikön toimintaa ohjaavia tekijöitä.....	10
3.2	Kuopion vapauttamisyksikön tarjoamat toiminnot ja palvelut	11
3.3	Valvottu koevapaus osana yhteiskuntaan integroitumista	14
4	Desistanssi eli rikollisuudesta irrottautuminen	15
4.1	Desistanssiin vaikuttavia tekijöitä	16
4.2	Desistanssi psykososiaalisena prosessina.....	17
4.3	Yksittäiset tapahtumat rikollisuudesta irrottautumisen tukena	18
4.4	Sosiaalisen kuntoutuksen ja henkilöstön vuorovaikutusosaamisen merkitys desistanssissa.....	19
4.5	Kuntoutuksen vaikuttavuus uusintarikollisuuteen.....	21
5	Tutkimusasetelma	22
5.1	Laadullinen tutkimus	23
5.2	Teemahaastattelu	24
5.3	Opinnäytetyön toteutus.....	26
5.4	Aineiston analyysi	26
5.5	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	26
6	Tulokset	28
6.1	Haastateltavien taustatiedot	28
6.2	Haastateltavien kokemukset Kuopion vapauttamisyksiköstä.....	29
6.3	Sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen Kuopion vapauttamisyksikössä.....	33
6.4	Vankien sosiaalinen tukeminen henkilökunnan taholta	34
6.5	Vapautumisen jälkeinen aika	35
6.6	Kuopion vapauttamisyksikön kehittäminen.....	37
7	Johtopäätökset	38
7.1	Vapauttamisyksikön työtoimintojen ja tilojen merkitys rikollisuudesta irrottautumisessa	39
7.2	Henkilökunnan tarjoama sosiaalinen tuki desistanssia edistävänä tekijänä.....	40
7.3	Vapauteen suunnatut toiminnot yhteiskuntaan integroitumisen tukena.....	41
8	Pohdinta.....	42
8.1	Opinnäytetyöprosessin ja ammatillisen kasvun reflektointi.....	43
8.2	Eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelua	44
8.3	Jatkotutkimus ja -kehittämisehdotukset	45
	Lähteet	46

Kuviot	49
Liitteet.....	50

1 Johdanto

Rikosseuraamuslaitoksella on tärkeä pyrkimys. Sen tulisi valmentaa vankeja kohti rikoksetonta elämää. Vangille tulisi kyetä tarjoamaan jo hänen vankeusaikanaan sellaiset työkalut omaan elämäänsä, että pyrkimyksessä onnistuttaisiin. Tästä syystä vankiloissa onkin käytössä lukuisia eri ohjelmia ja toimintoja vangeille. Henkilökuntaa myös koulutetaan jatkuvasti, jotta työn vaikuttavuutta saataisiin lisättyä. Vaikuttavuutta nimenomaan siten, että edellä mainittuun pyrkimykseen päästäisiin. Toisin sanoen saataisiin vapautunut vanki pysymään osana yhteiskuntaa ja ilman pelkoa siitä, että hän jatkaisi rikosten tekemistä enää tulevaisuudessa.

Rikosseuraamuslaitoksen tilastojen mukaan vankeja oli vuonna 2017 keskimäärin 3035. (Rikosseuraamus 2018a.) Yli puolet vapautuvista vangeista palaa vankilaan tai yhdyskuntapalveluun viiden vuoden sisällä vapautumisestaan. Vuosien saatossa on julkaistu lukuisia eri tutkimuksia, joissa ollaan tarkasteltu rikosten uusintaa. Uusimisriskiä voidaan ennustaa tarkastelemalla vangin rikohistoriaa ja ikää. Useamman kerran vankilassa olleella vangilla on suuri riski syyllistyä uusiin rikoksiin ja nuoret palaavat vankilaan todennäköisemmin kuin vanhat. (Rikosseuraamus 2018b, 20.) Rikosseuraamuslaitoksen pyrkimys on siis perusteltua ja tekemistä vielä riittää. Vielä ei ole löytynyt yhtä oikeaa toimintamallia, jota noudattamalla kitkettäisiin rikosten uusiminen.

Opinnäytetyöni aiheena oli tarkastella, kuinka Kuopion vapauttamisyksikkö tukee rikollisuudesta irrottautumista. Kuopion vapauttamisyksikkö on pieni, vuonna 2010 perustettu yksikkö, joka on osa Kuopion vankilaa, mutta toimii erillään muurien ulkopuolella omassa rakennuksessaan. Yksikkö perustettiin yhdeksi Rikosseuraamuslaitoksen työkaluksi, jonka pääasiallinen tehtävä on vankien vapautteen valmistaminen. Taustalla on sama Rikosseuraamuslaitoksen pyrkimys, joka edellä mainittiin.

Tämän opinnäytetyön tilaajana oli Kuopion vapauttamisyksikkö. Yksikön tarpeena oli tarkastella, kuinka vapauttamisyksikössä olevat vangit kokevat vapauttamisyksikkötoiminnan. Haastattelin vuonna 2019 Kuopion vapauttamisyksikön kirjoilla olevia vankeja. Työvälineenäni tiedon hankkimiseen oli puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, teemahaastattelu. Haastattelun avulla sain subjektiivista tietoa suoraan tämän aiheen kokemusasiantuntijoilta.

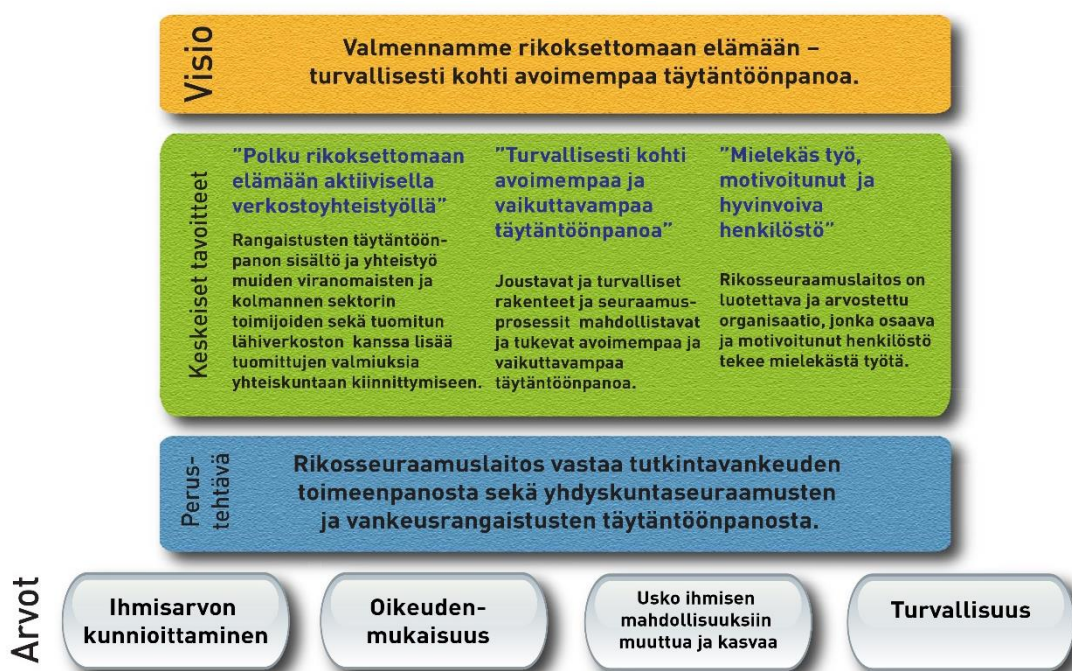
Opinnäytetyöni koostuu tutkimustulosten lisäksi Rikosseuraamuslaitoksen sekä vapauttamisyksikkötoiminnan kuvauksista, joiden ymmärtämisen avulla tulosten tarkastelu ja kokonaisuuden hahmottaminen on helpompaa. Vapauttamisyksikkötoiminnan tärkeimmän tehtävän eli vapautteen valmentamisen ja vankien yhteiskuntaan integroitumisen taustalla on rikollisuudesta irrottautuminen, desistanssi, joten käsittelin myös tätä aihetta ja avaan aiheesta tehtyjä aiempia suomalaisia ja kansainvälisiä tutkimuksia.

2 Rikosseuraamuslaitoksen tehtävä ja rakenne

Rikosseuraamuslaitoksen perustehtävänä on vastata tutkintavankeuden toimeenpanosta sekä yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta. Seuraamukset jaetaan vankeusrangaistuksiin ja vapaudessa suoritettaviin yhdyskuntaseuraamuksiin. Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa ohjaa suomalaisessa yhteiskunnassa tärkeinä pidetyt arvot, ihmisarvon kunnioittaminen ja oikeudenmukaisuus. Rikosseuraamuslaitoksen työtä ohjaa käsitys yksilön mahdollisuudesta muuttua ja kasvaa. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2018–2021).

Keskeisiksi tavoitteiksi Rikosseuraamuslaitoksessa on asetettu, että vangeille tarjotaan polku rikoksettomaan elämään verkostoyhteistyön avulla. Toinen keskeisistä tavoitteista on edetä turvallisesti kohti avoimempaa ja vaikuttavampaa täytäntöönpanoa joustavien ja turvallisten rakenteiden sekä seuraamusprosessien avulla. Kolmantena tavoitteena Rikosseuraamuslaitoksella on, että organisaatiossa toimiva henkilöstö olisi motivoitunutta ja tuntisi tekevänsä mielekästä työtä. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2018–2021).

Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteet sekä arvot kuvattuna kaavion avulla. (Kuvio 1.)

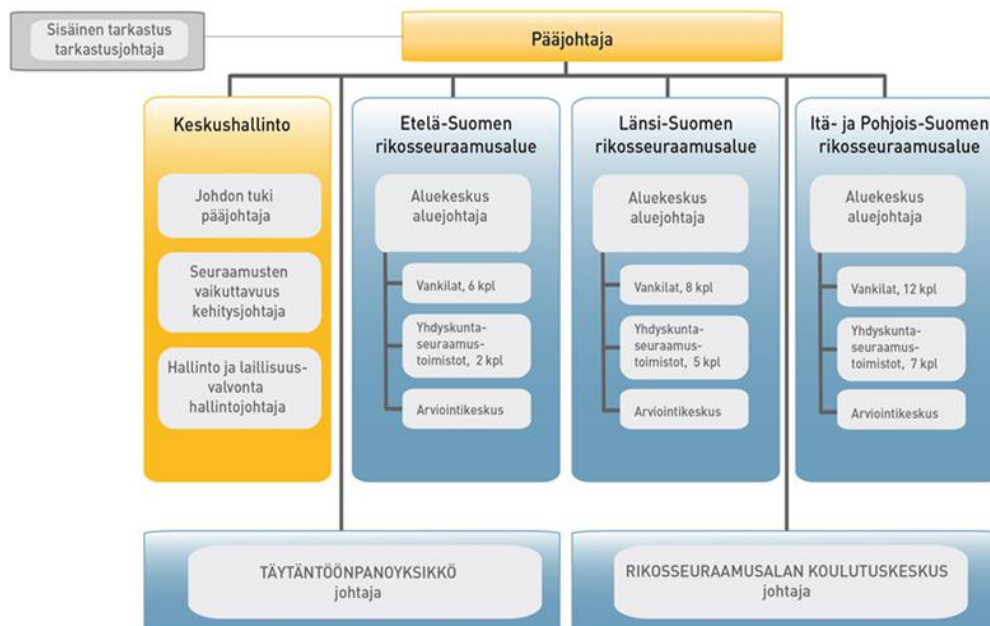

Kuvio 1: Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan kulmakivet (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2018-2021).

Rikosseuraamuslaitos on jaettu kolmeen eri rikosseuraamusalueeseen; Etelä-Suomen rikosseuraamusalue (ESRA), Länsi-Suomen rikosseuraamusalue (LSRA) sekä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueeseen (IPRA). Rikosseuraamuslaitokseen kuuluu yhteensä 26 vankilaa ja 22 yhdyskuntaseuraamustoimistoa. Näiden lisäksi Rikosseuraamuslaitokseen kuuluu Helsingissä

sijaitseva keskushallintayksikkö (Rise Keha), täytäntöönpanoyksikkö sekä rikosseuraamusalan koulutuskeskus (RSKK). Työntekijöitä Rikosseuraamuslaitoksen palveluksessa on noin 2500. (Rikosseuraamus 2017b.)

Rikosseuraamuslaitoksen rakenne kuvattuna organisaatiokaavion avulla. (Kuvio 2)

Kuvio 2: Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiokaavio (Rikosseuraamuslaitos 2017b.)

Yllä olevan organisaatiokaavion avulla voidaan hyvin kuvata Rikosseuraamuslaitos kokonaisuudessaan. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueeseen kuuluu 12 vankilaa, joista 6 suljettua vankilaa ja 6 avovankilaa sekä 7 yhdyskuntaseuraamustoimistoa. (Rikosseuraamuslaitos 2017b.) Aluekeskus sijaitsee Kuopiossa ja aluejohtajana toimii Mika Antikainen. Opinnäytetyöni toteutin Kuopion vapauttamisyksikössä. Rikosseuraamuslaitoksen tulee omalta osaltaan huolehtia yhteiskunnan turvallisuudesta laillista ja turvallista seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää ylläpitämällä sekä myötävaikuttaa uusintarikollisuuden vähentämiseen ja rikollisuutta ylläpitävään syrjäytymiskehityksen katkaisemiseen. (Rikosseuraamuslaitos 2017a.)

3 Kuopion vapauttamisyksikkö

Kuopion vapauttamisyksikkö on pieni, vain 20 -paikkainen yksikkö Kuopion vankilan vieressä. Keskivankiluku vuonna 2017 oli vapauttamisyksikössä 24, joten yksikön käyttöaste on jatkuvasti yli 100 prosenttia. Vapauttamisyksikön vangit ovat pääsääntöisesti Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen vankeja. He ovat tulleet yksikköön avolaitostoimintaa sekä valvotun koevapauden ja vapautumisen valmistelua varten. (Rikosseuraamuslaitos 2018c.)

Kuopion vapauttamisyksikkö tilasi opinnäytetyöni aiheen, joten suoritin opinnäytetyöni heidän yksikköään koskien.

Kuopion vapauttamisyksikössä työskentelee valvontahenkilökuntaa, erityisohjaaja sekä opinto-ohjaaja, joka toimii puolet työajastaan myös Kuopion vankilan puolella. Kuopion vapauttamisyksikön johtaja on yhdistelmäjohtaja, joka johtaa lisäksi Kuopion vankilaa sekä Kuopion yhdyskuntaseuraamustoimistoa. Valvontahenkilöstöä on vapauttamisyksikössä paikalla arkisin klo 6.45–21.45 ja viikonloppuisin klo 7.45–21.45. Muu henkilökunta työskentelee vankien apuna arkipäivisin virka-aikana sekä tapauskohtaisesti viikonloppuisin.

Vapauttamisyksikköön voidaan sijoittaa vankeja samoin perustein kuin avolaitoksiin. Avolaitokseen sijoittamisesta on määrätty laissa. Lain mukaan avolaitokseen voidaan sijoittaa tuomittuja suoraan vapaudesta, jos tuomitun suoritettavana on yhdessä tai erikseen sakon muuntorangaistus ja enintään kahden vuoden vankeusrangaistus. Vaikka tuomittu oltaisiin sijoiteltu suoraan avolaitokseen, voidaan hänet määrätä ilmoittautumaan ensin suljettuun vankilaan. Avolaitokseen sijoitetun vangin täytyy myös sitoutua päihteettömyyteen ja päihteettömyyden valvontaan, josta on kerrottu vankeuslain 16 luvun 7§:n 3 momentissa. (Vankeuslaki, 4.luku, 9§.)

Päihteettömyyden valvontaan sitoutumisella tarkoitetaan sitä, että pyydettyä vanki antaa virtsa- tai sylkinäytteen tai suorittaa puhalluskokeen. Päihteettömyyteen sitoutumista vaaditaan valvomattoman tapaamisen, lapsen tapaamisen, sopimusosastolle sijoittamisen, poistumisluvan, opintoluvan ja siviilityöluvan, ulkopuolista valvottua toimintaa koskevan luvan sekä avolaitokseen sijoittamisen tai ulkopuoliseen laitokseen sijoittamista varten. (Vankeuslaki, 16.luku, 7§.) Päihteettömyyden valvonta kuuluu vapauttamisyksikössä tehtäviin päivittäisiin toimenpiteisiin. Vangeille kerrotaan yllä mainitun lainkohdan mukaisista toimista, ennen kun he allekirjoittavat päihteettömyyssitoumuksen.

3.1 Vapauttamisyksikön toimintaa ohjaavia tekijöitä

Kuopion vapauttamisyksiköstä vangit joko vapautuvat tai siirtyvät valvottuun koevapauteen. Vapauttamisyksikön päätehtävänä on vapautteen valmentaminen ja vangin tukeminen yhteiskuntaan integroitumisessa. Pääsääntöisesti Kuopion vapauttamisyksikön vangit ovat Kuopiossa tai sen lähialueilla kirjoilla olevia vankeja. Tällä sijoittelulla pyritään varmistamaan vangille annettava mahdollisimman laadukas tuki vapautteen valmistautumisen aikana. Kotipaikkäläheisyys mahdollistaa paikallisten toimijoiden, kuten asuntoviranomaisten ja sosiaalitoimen kanssa tehtävän yhteistyön vapautuvien vankien tarpeiden mukaan. Kotipaikkäläheisyys ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa päde. Vankien kotikunta voi olla muuallakin, mutta näissä tapauksissa toimitaan vangin kanssa samalla periaatteella ja pyritään hyödyntämään vangin oman kotikunnan paikallisten toimijoiden palveluita. (Kuvy asiakirjoja 2018.)

Toinen tekijä, jonka perusteella Kuopion vapauttamisyksikköön sijoitetaan vankeja, on yksikön tarjoamien toimintojen soveltuvuus vangin tarpeisiin. Tarkoituksena on, että yksikkö pystyisi tarjoamaan kullekin vangille juuri niitä toimintoja, joita hän kokee tarvitsevansa, jotta yhteiskuntaan integroituminen sujuisi mahdollisimman hyvin. Yksikössä on esimerkiksi tarjolla mahdollisuus osallistua talonrakennuksen perustutkinnon suorittamiseen. Jos vanki osoittaa kiinnostusta kyseiseen koulutukseen, voi hän anoa siirtoa vapauttamisyksikköön. (Kuvy asiakirjoja 2018.)

Yksikössä on pienipaikkaisena laitoksena mahdollisuus tehdä keskimääräistä enemmän yksilötyötä vankien kanssa. Jokainen yksikköön siirtyvä vanki perehdytetään jo saman päivän aikana vartijan toimesta. Tämän jälkeen mahdollisimman pian yksikköön tulon jälkeen vangin kanssaan keskustelevat rikosseuraamusesimies, erityisohjaaja ja opinto-ohjaaja vangin omien tarpeiden ja tavoitteiden perusteella. Vangin kanssaan arvioidaan yhdessä sitä, mihin toimintoihin osallistumalla hän saisi mahdollisimman suuren hyödyn valvottua koevapautta, vapautumista ja tulevaisuuttaan silmällä pitäen. Tämän jälkeen hänelle pyritään löytämään kyseisiä toimintoja ja toimintaohjelmia ja arki voi yksikössä lähteä käyntiin. Vangin ongelmiin ja häntä askarruttaviin asioihin pyritään myös löytämään vastauksia yhdessä työntekijän kanssa koko hänen yksikössä olon aikana. (Kuvy asiakirjoja 2018.)

Kuopion vapauttamisyksikön henkilökunta pitää yllä motivoivaa työtettä työskennellessään vankien kanssa. Henkilökunta pyrkii omalla motivoivalla työotteellaan edesauttamaan vankia itseä löytämään itselleen tarpeelliset toiminnot ja mahdolliset palvelun tarpeet. Vangin tulee pystyä tarkastelemaan omaa elämäänsä ja oman elämänsä kupruja, jotka ovat olleet hänelle vahingollisia ja estäneet rikoksettoman elämän. Vangille ei tuoda ratkaisuja ongelmiin suoraan, vaan vangin tulee itse kyetä tarkastelemaan omia tarpeitaan. (Kuvy asiakirjoja 2018.)

3.2 Kuopion vapauttamisyksikön tarjoamat toiminnot ja palvelut

Vapauttamisyksikön tärkeimpänä tehtävänä on vankien vapautteen valmentaminen. Näin ollen myös yksikön palvelut on suunniteltu tätä päämäärää silmällä pitäen. Kuopion vapauttamisyksikön tarjoamat toiminnot on jaettu seitsemään eri aihealueeseen, joista jokaisella on tärkeä merkitys vapautteen valmentamisessa. Aihealueet ovat päihteet ja riippuvuus, arvot, ajattelu ja toiminta, arkielämän taidot, koulutus ja työelämän taidot, terveys ja hyvinvointi, lapset, vanhemmuus ja ihmissuhteet sekä viimeisenä yhteiskuntaan kiinnittyminen ja rikoksettomuus. Yksikkö tarjoaa palveluita itse sekä yksikön yhteistyöorganisaatioiden kautta. Yhteistyöorganisaatioita on monia ja niiden erityisosaamisen ja ammattitaidon hyödyntämisestä on tullut arkipäiväistä Rikosseuraamusalalla. (Kuvy palvelukartta 2018). Esittelen seuraavassa aihealueittain yksikön vangeille tarjottavia toimintoja ja palveluita.

Päihteiden käytön ehkäisyyn sekä riippuvuuksien hallintaan tarjotaan viisi keskustelua muutoksesta (VKM) - ohjelmaa, motivoivia päihdekeskusteluja sekä retkahduksen käsittelyä. Li-

säksi yhteistyökumppanit kuten Kuopion päihdepalvelusäätiö, Na/AA-ryhmät, Päihdepalvelu Hemma sekä ViaDia -päihdeettömyyden tuki ryhmä tarjoavat tukipalveluita vankien tarpeiden mukaan. (Kuvy palvelukartta 2018.)

Viisi keskustelua muutoksesta (VKM) on puolistrukturoitu yksilömuotoinen ohjelma, joka soveltuu toteutettavaksi harkinnan mukaan osana rangaistusajan suunnitelmaa. VKM:n tavoitteena on luoda kuva tuomitulle heidän muutosmotivaatiostaan sekä lisätä mahdollisuutta muutos päätöksen tekemiseen ja muutoksen toteuttamiseen. Ohjelmassa ei ole tiettyä teemaa tai aihetta kuten päihheet, vaan aiheen voi vanki itse päättää. Tarkoitus olisi, että aihe olisi jokin hänen elämäänsä rajoittava tai rikollisuutta ylläpitävä seikka, jota oppisi käsittelemään ohjelman keskustelujen avulla. (Farbring & Berge 2006.)

AA-kerho on jäsenmaksuton ja riippumaton seura, ja niiden tavoitteena on tukea henkilöitä pyrkimyksessä raittiuteen ja elämään ilman alkoholia. (Alcoholic Anonymous 2019.) NA-kerho toimii vastaavanlaisella periaatteella mitä AA-kerho, mutta on tarkoitettu huumeongelmaisille. (Nimettömät narkomaanit 2019.) Päihdepalvelu Hemma on myös päihdeongelmaisille tarkoitettu palvelu, joka tarjoaa ammatillisia päihdepalveluja päihdeongelmaisille ja heidän läheisilleen. Yrityksen pääasiallisena toimialueena on Savon alue. (Päihdepalvelu Hemma 2018.) ViaDia ry on Suomen Vapaakirkon arvoihin pohjautuva ja päihdeettömyyteen perustuva valtakunnallinen diakoniatyön järjestö, joka hengellisten arvojen kautta tukee päihdeettömyyteen pyrkiviä henkilöitä. (ViaDia 2019.) ViaDia tekee paljon yhteistyötä eri vankiloissa ja tarjoaa vangeille hengellistä sisältöä ja päihdekuntoutusta.

Vangin on mahdollista saada apua arvoja, ajattelua ja toimintaa silmällä pitäen pastorin tai psykologin vastaanotolta ja pastorin pitämästä hengellisestä ryhmästä. Näiden lisäksi on tarjolla useita ulkopuolisia hengellisiä toimijoita kuten evankelis- luterilaisen kirkon diakoniatyö sekä vapaaseurakunnan ja metro seurakunnan järjestämät tilaisuudet. (Kuvy palvelukartta 2018.) Kuopion vapauttamisyksikkö toimii myös yhteistyössä Aggredin kanssa. Aggredi onkin noussut yhdeksi keskeisemmäksi avun tarjoajaksi mitä tulee arvoihin, ajatteluun ja toimintaan.

Aggredin tavoitteena on vähentää katuväkivaltaan syyllistyneiden nuorten aikuisten väkivaltaista käyttäytymistä. Ohjelman toteutuksesta vastaa Helsinki Missio. Ohjelma on toiminut vuodesta 2006 saakka. Aggredia rahoitetaan Veikkaus Oy:n voittotuotoilla. Aggredi on käytössä Helsingissä, Kuopiossa sekä Oulussa nimellä Via Vis. Aggredin pyrkimyksenä on asiakkaidensa väkivaltaisen käyttäytymisen vähentäminen. Tämän lisäksi Aggredi pyrkii myötävaikuttamaan asiakkaidensa elämäntilanteen paranemiseen ja heidän hyvinvointinsa lisääntymiseen. (Aggredi 2019).

Arkielämän taitojen kehittäminen on myös tärkeässä osassa mitä tulee vangeille tarjottaviin palveluihin. Vankeja opastetaan virastoasioissa ja taloustaidoissa. Heille järjestetään myös

velkaneuvontaa ja erilaisia asumiseen liittyviä kursseja. (Kuvy palvelukartta 2018.) Vuoden 2019 alusta alkaen on Kuopion vankilan ohjaaja käynyt pitämässä vangeille arjen taitoja kehittäviä ryhmiä kuten ruuanlaittoryhmiä.

Opiskelua tuetaan ja siihen halutaan vankeja motivoida. Vangeilla on mahdollisuus opiskella opintoluvalla paikallisissa oppilaitoksissa kaikilla koulutusasteilla. Savon ammattiopisto SAKKY:n kanssa yhteistyössä järjestettävään talonrakennusalan perustutkintoon johtavassa vankiryhmässä opiskelee jatkuvasti noin 8 vankia. Opetus tarjoaa mahdollisuuden talonrakentajan ammattitutkintoon. Lisäksi vangin on mahdollisuus osallistua sivistystyön koulutukseen. (Kuvy palvelukartta 2018.) Koulutukseen osallistumisen tarpeellisuus arvioidaan tapauskohtaisesti.

Vankien terveyttä ja hyvinvointia pidetään yllä ohjatuilla kulttuuritapahtumilla kuten teatterissa, elokuvissa tai urheilutapahtumissa käymällä. Vankien terveydestä vastaa Kuopion vankilan terveydenhuollon yksikkö. Yksikön henkilökunnan järjestämien tapahtumien lisäksi kyseisiä tapahtumia järjestävät muun muassa tukikeskus Mahku sekä sirkkulanpuiston nopean toiminnan joukkojen KELTSU -hanke. Tukikeskus Mahku on perustettu vuonna 2009, ja sen tarkoituksena on tukea rikostaustaisia sekä heidän läheisiään. Mahkun toimintaa rahoittaa Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA. (Mahku 2019.) Sirkkulanpuiston nopean toiminnan joukkojen asiakaskuntana on kuopiolaiset, heikossa asemassa olevat henkilöt. Sirkkulanpuiston nopean toiminnan joukot pyrkivät lisäämään heidän hyvinvointiaan erilaisten toimintojen avulla. (Nopean toiminnan joukot 2019.) Lisäksi liikuntaa voi harrastaa ryhmäliikuntana tai yksilöliikuntana. Yksikössä on oma vangeille tarkoitettu kuntosali. (Kuvy palvelukartta 2018.)

Vangeille annetaan tukea erilaisten palveluiden muodossa vanhemmuuteen, ihmissuhteisiin ja lapsiin liittyvissä asioissa erilaisin perhepäivin ja tapaamismahdollisuuksin. Vapauttamisyksiköstä on myös mahdollisuus osallistua perhe- ja parisuhdeleireille, joita järjestetään Kriminaalihuollon tukisäätiön ja Vilppulan vankilan tahoilta. (Kuvy palvelukartta 2018.) Apua ja tukea tarjoavat myös Kuopion vapauttamisyksikön kanssa tiivistä yhteistyötä tekevät Riippuvuustyön kehittämissyksikön ylläpitämä Erityisesti isä -toiminto sekä vanhempi vankilan portilla -hanke.

Erityisesti isä - toiminnan tarkoituksena on kiinnittää huomiota päihteitä käyttävien miesten isyyden parempaan huomioimiseen palvelujärjestelmässä, jotta päihteistä kuntoutuminen ja kohtaaminen tapahtuisi ensisijaisesti isänä ja vanhempana. Toimintaa toteutetaan asiakastyönä, joka sisältää yksilö-, ryhmä- ja läheistyötä. Erityisesti isä -toimintaa järjestetään Kuopiossa, Jyväskylässä, Mikkelissä ja Varkaudessa. (Erityisesti isä 2019).

Vanhempi vankilan portilla - hanke on Ensi- ja turvakotien liiton yhdessä kolmen jäsenyhdistyksen Kanta-Hämeen perhetyö ry:n, Kuopion ensikotiyhdistys ry:n ja Lahden ensi- ja turvakotiyhdistys ry:n kanssa ylläpitämä hanke. Hankkeen tarkoituksena on pyrkiä vahvistamaan las-

ten turvallista arkea ja perheen keskinäistä vuorovaikutusta sekä arjen hallintaa. Työskentelyssä on jatkumo, joka alkaa vankeusrangaistuksen aikana ja jatkuu vielä vapautumisenkin jälkeen. Hankkeen tarkoituksena on synnyttää koulutusmalli vanhemmuuden tukemisesta rikosseuraamusalan, kuntien ja kolmannen sektorin käyttöön. Tämän lisäksi hankkeen tarkoituksena on luoda ja löytää toimivia käytäntöjä sekä yhteistyöverkosto viranomaisten ja järjestöjen yhteistyöhön pilottialueilla. (Vanhempi vankilan portilla 2018).

Kuopion vapauttamisyksikössä yhteiskuntaan kiinnittyminen ja rikoksettomuuteen pyrkiminen ovat kaikessa toiminnassa keskeisiä tavoitteita, joten kaikki edellä mainitut palvelut kuuluvat tämän aihealueen alle. Tarkoituksenmukaista olisi, että yksikköön tuleva vanki löytäisi yhdessä yksikön henkilökunnan kanssa häntä itseään parhaiten tukevat ja auttavat toiminnot näitä tavoitteita silmällä pitäen.

3.3 Valvottu koevapaus osana yhteiskuntaan integroitumista

Valvottu koevapaus on isossa osassa vapauttamisyksikössä tehtävässä työssä ja suuri osa Kuopion vapauttamisyksikön vangeista siirtyy koevapauteen ennen vapautumistaan. Vuonna 2018 vapauttamisyksikössä valmisteltiin 23 myönteistä valvotun koevapauden päätöstä. (Kuvy asiakirja 2019.)

Valvotun koevapauden ymmärtämiseksi ja siihen liittyvien asioiden hahmottamiseksi on hyvä avata, mitä laissa mainitaan siitä. Valvottu koevapaus on määritelty RL:n 2 c luvun 8 § 1 momentissa seuraavasti:

”Vangin yhteiskuntaan sijoittumisen edistämiseksi hänet voidaan sijoittaa vankilan ulkopuolelle teknisin välinein tai muulla tavoin erityisesti valvottuun koevapauteen enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista.”
(RL 2 c 8 § 1.)

Vangin oma toiminta ja asenne ovat olennaisessa osassa siinä, voidaanko häntä päästää valvottuun koevapauteen. Vangin tulee osoittaa oma motivaationsa haluun elää rikoksetonta elämää. Käytännössä hän voi osoittaa tämän käyttäytymällä vankilassa oloaikana moitteettomasti ja sääntöjä noudattaen. Tämän lisäksi vangin tulee osoittaa sitoutumisensa täydelliseen päihteettömyyteen sekä vankilassa oloaikana, että valvotussa koevapaudessa. Vangilla on myös oltava asunto sekä jokin toiminta, esimerkiksi moitteeton työpaikka, johon osallistua valvotun koevapauden aikana. (Mäkipää 2010, 198–199.) Toiminnalla voidaan tarkoittaa työn lisäksi opiskelua tai monessa tapauksessa eri toimintojen yhdistämistä kuten vapaaehtoistyötä tai päihdekuntoutusta. Tärkeintä on, että toiminnoilla vanki pystyy osoittamaan sitoutumisensa rikoksettomaan elämään. (Mäkipää 2010, 202–203.)

Vapauttamisyksikössä olonsa aikana vanki käy tasaisin väliajoin keskusteluja yksikön henkilökunnan kanssa koskien hänen sen hetkistä tilannettaan. Matkan varrella arvioidaan hänen

mahdollisuuksiaan päästä valvottuun koevapauteen. Tämän tulee olla myös vangin oma halu ja toive. Valvotun koevapauden edellytykset, kuten asumisjärjestely, toimeentulo koevapauden aikana ja toimintavelvoite ovat keskeisiä asioita, joiden parissa vanki työskentelee yhdessä henkilökunnan kanssa.

Koevapauden jälkeen vanki vapautuu ja palaa yhteiskuntaan. Vanki voi kohdata vapautuessaan monia erilaisia ongelmia, joita ei ole vielä nähtävissä hänen vankilassa ollessaan. Tämän tyyppiset ongelmat voivat olla työttömyyteen, asunnottomuuteen, toimeentulo-ongelmiin, sosiaaliseen eristyneisyyteen, perheessä tai muussa lähipiirissä ilmeneviin vuorovaikutusongelmiin ja niin somaattisiin kuin mielenterveysongelmiinkin liittyvät tarpeet. (Arola-Järvi 2012, 70.) Näitä ongelmia vapauttamisyksikössäkkin pyritään ratkaisemaan yhdessä vangin kanssa selvittämällä jo etukäteen häntä siviilissä tukevat tahot ja tarvittaessa ohjataan tarvitsemiensa palveluiden piiriin. Näitä voivat olla viralliset tahot kuten eri viranomaiset tai epäviralliset kuten kolmannen sektorin toimijat ja yhdistykset tai vangin omien lähipiiriyhdistysten järjestämät tai vangin oman lähipiirin hänelle tarjoama tuki.

Vapauttamisyksikössä ollaan yhdessä vangin kanssa yhteistyössä muun muassa vangin koti- ja asuinpaikkakunnan sosiaali-, terveys-, asunto- sekä työvoimaviranomaisten kanssa. Hän voi itse omalla muutosmotivaatiollaan vaikuttaa siihen, kuinka paljon hän haluaa ottaa vastaan yksikön tarjoamia tukikeinoja.

Mitä paremmin vangille kyetään järjestämään hänen tarvitsemansa tukipalvelut siviiliin, sitä paremmat mahdollisuudet hänellä on integroitua yhteiskuntaan ja luopua rikollisuudesta. Vapautuva vanki voi olla päihderiippuvainen, mutta on pystynyt vankilassa oloaikanaan pysymään erossa päihteistä. Hän on käynyt läpi eri päihdeohjelmia ja saanut muutoinkin tukea päihdeettömyyteensä. Vapautuessaan hänellä tulisi olla jo valmiina kotipaikkakunnallaan verkostot, joita voi hyödyntää, jotta päihdeettömyys jatkuisi myös vankeusrangaistuksen jälkeen. Tässä kohtaa vapauttamisyksikön rooli on tärkeää. Vastaavanlaisten käytännön asioiden järjestely vapautta silmällä pitäen kuuluu vapauttamisyksikössä tehtävään ydintyöhön. Vapauttamisyksikössä puhutaan tästä aiheesta jatkumoiden rakentamisena. Laadukkaalla jatkumoiden rakentamisella varmistetaan, ettei mahdollisesti vankilassa alkanut pyrkimys kohti rikoksetonta elämää katkea vapautumisen jälkeen.

4 Desistanssi eli rikollisuudesta irrottautuminen

Tarkoituksenani oli aiempia tutkimuksia sekä niiden tuloksia tarkastelemalla saada selville keinoja siihen, kuinka ulkopuolinen toimija, tässä tapauksessa vapauttamisyksikkö, kykenisi tukemaan ja antamaan työkaluja vangille tämän vapautuessaan, jotta hän pystyisi ylläpitämään desistanssipro sessiaan näin tahtoessaan. Aikaisempia tutkimuksia tarkastelemalla pystyy

ymmärtämään niitä kaikkia eri tapahtumia tai henkilön elämässä tapahtuvia muutoksia, jotka voivat vaikuttaa desistanssin syntyyn. Tässä luvussa esittelen aikaisempien tutkimusten kautta desistanssin psykososiaalisena prosessina, yksittäisiä desistanssiin vaikuttavia tapahtumia sekä sosiaalisen kuntoutuksen ja henkilöstön vuorovaikutusosaamisen merkityksen desistanssissa.

Desistanssi eli rikollisuudesta irrottautuminen voidaan nähdä edellytyksenä sille, että henkilö pystyy vankilasta vapautumisen jälkeen integroitumaan yhteiskuntaan. Kuopion vapauttamisyksikön päätavoitteiden, vapautteen valmentaminen ja vangin yhteiskuntaan integroituminen, taustallakin on saada vangin desistanssiprosessi käyntiin. Jos vangin muutoshalukkuus ja muutosprosessi lähtisi käyntiin jo vankilassa olo aikana, voisi vapauttamisyksikkö omilla toiminoillaan ja palveluillaan olla tukemassa vankia tässä prosessissa. Vanki tulee mahdollisesti kohtaamaan sosiaalisia ja käytännön ongelmia jo yksikössä olo aikanaan ja tässä vaiheessa yksikön henkilökunnan tarjoama apu ja tukeminen voi olla tärkeää vangin muutosmotivaation säilyttämisen kannalta. Vapauttamisyksikkö voi myös itse olla edesauttamassa ja käynnistämässä vangin muutosprosessia kohti rikoksetonta elämää.

Desistanssi on melko tuore tutkimuskohde kriminologiassa. Vasta 2000-luvulla aiheesta ollaan julkaistu laajemmin tutkimuksia ja teoksia. Desistanssi määritelmänäkään ei ole yksiselitteinen. Kuitenkin yleisesti hyväksytty määritelmä desistanssille on rikosten tekemisen lopettaminen. (Laub & Sampson 2003, 19.) Desistanssilla tarkoitetaan myös rikollisuudesta irrottautumista. Desistanssin määrittelyä vaikeuttaa myös se, että desistanssilla ei tarkoiteta jotain yhtä tiettyä tapahtumaa yksilön elämässä. Desistanssi on enemmänkin prosessi, jossa yksilö jää pois rikollisesta käyttäytymisestä. (Viikki-Ripatti 2011, 199; Maruna 2001 17.) Käsittelen tässä opinnäytetyössäni desistanssia rikollisuudesta irrottautumisena, prosessina, joka ilmenee erilaisina muotoina riippuen rikollisuudesta irrottautumisen tilan pituudesta.

Desistanssi voidaan jakaa kahteen eri osaan. Primaaridesistanssiksi kutsutaan lyhyen ajan rikoksettomuutta. Tässä vaiheessa desistanssi on prosessina vasta alussa. Kuitenkin rikosten tekijän halu ja pyrkimys kohti rikoksetonta elämää on jo syntynyt. Rikosten tekeminen on tauolla. (Healy 2010, 60, 78.) Sekundaaridesistanssilla puolestaan tarkoitetaan pysyvämpää rikoksettomuuden tilaa, jonka aikana entinen rikosentekijä luo itselleen uutta rikoksetonta identiteettiään ei-rikosentekijänä. (Viikki-Ripatti 2011 199.)

4.1 Desistanssiin vaikuttavia tekijöitä

Desistanssi on yksiköllinen tapahtuma, joten ei voida tarkkaan määritellä, että mikä asia tai kokemus vaikuttaa kenenkin kohdalla desistanssin syntyyn. Aiheeseen liittyvien tutkimustulosten mukaan voidaan luetella desistanssiin vaikuttavia tekijöitä. Sosiaalisia tekijöitä ovat parisuhde, vanhemmuus ja vakaa työsuhde. Subjektiiivisia tekijöitä ovat toivo, katumus, vaihtoehtoinen identiteetti ja sisäistetty stigma. Myös ikääntyminen ja uskonto ja hengellisyys vaikuttavat osaltaan desistanssiin. (kts. Maruna 2001; Laub & Sampson 2003; Healy 2010 yms.) Edel-

lä mainitut tekijät vaikuttavat yksilöön eri tavoin. Ei voida tarkkaan ennalta määritellä, mikä vaikutus kullakin tekijällä on yksilön rikollisuudesta irrottautumiseen.

Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on uusintarikollisuuden ehkäiseminen. Tämä tarkoittaa sitä, että vangille pyritään löytämään sellaisia tukitoimia eri ohjelmien ja toimintojen muodossa, jotta vanki motivoituisi ja päättäisi yrittää irrottautua rikollisuudesta. Myös ulkopuolisen, tässä tapauksessa rikosseuraamuslaitoksen, asenteet vankia kohtaan voivat edesauttaa desistanssin synnyssä. Myös yhteistyö kolmannen sektorin toimijoiden kanssa on tärkeää, jotta vankeuden jälkeinen kuntoutuminen jatkuisi ja päästäisiin vaikuttamaan pitkäaikaisesti rikollisuudesta irrottautumiseen.

LeBel, Burnett, Maruna ja Bushway (2008) kertovat tutkimuksessaan, että vankilasta vapautuvan mielenlaatu kertoo paljon siitä, tuleeko hän jatkamaan vielä rikollista käyttäytymistä. Jos vankilassaolo aikana on syntynyt vangille katumista rikollisen käyttäytymisen takia, voidaan se nähdä myönteiseksi tekijäksi rikollisuudesta irrottautumisen kannalta. Katumiseen liittyy myös syntynyt usko omaan kykyihinsä pärjätä yhteiskunnassa ja toivon tunne paremmasta, rikoksettomasta elämästä. Nämä voivat olla välttämättömiä tuntemuksia henkilön pyrkimyksessä kohti rikoksetonta elämää. (LeBel ym. 2008, 147–149).

4.2 Desistanssi psykososiaalisena prosessina

Kansainvälisistä, rikollisuudesta irrottautumisen kokemuksia tarkastelevista tutkimuksista, esittelen Marunan The Liverpool Desistance Study (LDS) -tutkimuksen vuodelta 2001, Laubin ja Sampsonin tutkimuksen vuodelta 2003 sekä Healyn tutkimuksen vuodelta 2010. Näiden tutkimusten tulokset poikkeavat toisistaan, mutta siitä huolimatta ei voida sanoa, että joku niistä olisi oikein ja joku väärin. Nämä vain osoittavat desistanssilla olevan monia selittäviä tekijöitä.

Maruna (2000) halusi tutkia desistanssia psykososiaalisena prosessina ja ymmärtää psykologista mielenlaatua, joka parhaiten tukee rikollisuudesta irtautumista ja sen ylläpitämistä. Laub & Sampson (2003) sen sijaan tutki henkilöiden tärkeitä elämänsä käänteitä, jotka selittäisivät muutoksia rikollisessa toiminnassa. Healy (2010a) taas tutki, mikä saa rikoksentekijät väliaikaisesti lopettamaan rikollisen toiminnan, liittyykö desistanssin alkuun ja sen ylläpitämiseen erilaisia tekijöitä ja sitä, mikä vaikutus desistanssilla on ex-rikoksentekijän mielessä ja elämässä. Hän tutki myös, että voiko yhdyskuntaseuraamuksen valvonta tukea yksilöllisiä muutospyrkimyksiä.

Marunan LDS tutkimuksen kohteena oli 65 henkilöä, jotka hän jakoi ominaisuuksiensa perusteella kahteen eri ryhmään. Jokainen heistä oli ex-tuomittu. Toiseen ryhmään kuuluivat he, jotka olivat irrottautuneet rikollisesta elämäntavasta, kun taas toiseen ryhmään kuuluivat henkilöt, jotka vielä ylläpitivät rikollista elämäntapaansa. Tämän määritelmän täyttivät ne

henkilöt, jotka myönsivät aikovansa jatkaa rikollista käyttäytymistään. (Desister vs. persisters) Marunan tarkoituksena oli verrata kahden edellä mainitun ryhmän eroavaisuuksia ja tutkia heidän luonteenpiirteitään tavoitteena löytää yksiselitteinen kaavio universaalille desistanssiprosessille. Tämä tavoite ei hänen saamiensa tutkimustulosten mukaan kuitenkaan toteutunut. Desistanssiprosessi ei ole kaikilla samanlainen vaan eroavaisuuksia löytyy. (Maruna 2000, 37–45.)

Marunan (2000) tutkimustulosten perusteella rikollista käyttäytymistä ylläpitävät henkilöt eivät juuri kokeneet, että heillä olisi mahdollisuutta muuttaa elämänsä suuntaa. Syynä tähän ajatteluun oli etenkin leimautumisen tunne. He kokivat, että yhteiskunta oli leimannut heidät rikollisiksi. Myös lapsuudessa koetut negatiiviset elämäkokemukset vaikuttivat heidän asenteisiinsa. (Maruna 2000, 61–63.)

Rikollista käyttäytymistä ylläpitävät henkilöt olivat tutkimustulosten perusteella myös passiivisia omassa elämässään. Tällä Maruna tarkoitti sitä, että henkilöt olivat hyväksyneet elämänsä suunnan rikollisina eivätkä uskoneet parempaan elämään. He eivät kokeneet pystyvänsä vaikuttamaan elämänsä kulkuunsa. Maruna puhuu tässä yhteydessä henkilöiden heikosta toimijuudesta. Tämä näkyy etenkin viranomais- ja yhteiskuntavastaisuutena. He eivät koe olevansa tasa-arvoisia yhteiskunnan jäseniä muiden ihmisten kanssa. (Maruna 2000, 75–77;85–97).

Marunan mukaan henkilöillä, jotka ovat irrottautuneet rikollisesta elämästä, löytyy uskottavat perusteet sille, miksi näin on käynyt. Oikean syyn ja perusteen löytyminen on tärkeässä roolissa siinä, että henkilö pystyy perustelemaan itselleen elämänmuutoksen tarkeyden. He myös pystyvät näkemään itsensä positiivisessa valossa elämänsä historiastaan huolimatta. He uskovat, että elämän kulun suunnan pystyy itse muuttamaan ja omaan kohtaloonsa pystyy vaikuttamaan. Nämä henkilöt myös tuntevat tarvetta aikaisempien tekojensa sovittamiseen. He tuntevat olevansa velkaa yhteiskunnalle ja pystyvänsä omien kokemuksiansa avulla olemaan hyödyksi eri tehtävissä. He ovat tehneet identiteetti muutoksen, joka on mahdollistanut desistanssin. (Maruna 2000, 88–92;97;99–101.)

4.3 Yksittäiset tapahtumat rikollisuudesta irrottautumisen tukena

Laub ja Sampson (2013) tarkastelivat teoksessaan *Shared beginnings, Divergent lives* henkilöiden elämään vaikuttaneita tärkeitä kiinnekohtia. Heillä oli tutkittavanaan 52 miestä, jotka he jakoivat kolmeen eri ryhmään. 19 heistä luokiteltiin rikollisuudesta irrottautujiin, 14 rikollisuralla juuttuneisiin ja 19 ajoittaisiin rikollisiin, jotka välillä kuuluivat rikollisuudesta irrottautujiin sekä välillä rikollisuraa jatkaviin. Heidän elämäntilanteensa vaihteli näiden kahden välillä. (Laub & Sampson 2003, 114.)

Laubin ja Sampsonin tutkimus perustuu jo 1950-luvulla Bostonissa tehtyyn arvostettuun kriminologiseen tutkimukseen, jossa Sheldon ja Eleanor Glueck tutkivat 500 rikoksia tekevää poi-

kaa sekä 500 rikoksetonta elämää viettävää poikaa. Kaikki pojat olivat 10–17 -vuotiaita, asuivat Bostonissa, heillä oli samankaltaiset älykkyydosamäärät ja he kaikki omasivat saman sosioekonomisen taustan. Tämän tutkimuksen nimi oli *Unraveling Juvenile Delinquency*. Myöhemmin vuonna 1968 he tekivät myös tutkimuksen *Delinquents and Nondelinquents in Perspective*. Laub ja Sampson valitsivat tutkimukseensa henkilöt, jotka olivat olleet tutkimuskohteenä myös tässä aikaisemmassa tutkimuksessa. (Laub & Sampson 2003, 5.)

Laub ja Sampson tekivät tutkimuksessaan kolme oleellista havaintoa, jotka heidän mielestään vaikuttavat desistanssiin. Heidän mukaansa desistanssin syntyyn vaikuttaa henkilön kokema positiivinen muutos elämässä. Tällaisia voivat olla tapahtumat kuten työpaikan saanti ja avioliittoon panostaminen. Näiden seurauksena rikollinen elämä vain loppuu. Heidän tutkimustuloksensa eroavat näin ollen merkittävästi edellä esittelemäni Marunan tutkimuksesta. Laub ja Sampson ovat sitä mieltä, että desistanssia voidaan saavuttaa ilman Marunan mainitsemia identiteetti muutosta tai itsetutkiskelua. (Laub & Sampson 2003, 278–279).

Deirdre Healy (2010a) teki tutkimuksen, jossa hänen tutkittavinaan oli 73 mieshenkilöä iältään 18-35 -vuotiaita. Heillä oli yhdistävänä tekijänä se, että he olivat jokainen yhdyskunta-seuraamusasiakkaita. (Healy 2010a, 7.) Hänen tutkimustuloksissa on yhtäläisyyksiä Marunan (2000) ja Laubin & Sampsonin (2003) tutkimustuloksiin, mutta on myös eroavaisuuksia. Healyn (2010) mukaan henkilön ikä, rikollinen alttius ja rikosmyönteinen ajattelu ovat keskeisiä enustajia siinä, onko yksilö irtaantumassa rikoksista vai jatkamassa rikosten tekemistä. Desistanssia kuvattiin vaihtelevana prosessina, johon kuuluu henkilön motivaatio, epävakaus ja epävarmuus. (Healy 2010a) Healyn saamien tutkimustulosten mukaan psykologisilla tekijöillä oli sosiaalisia tekijöitä tärkeämpi rooli viimeaikaisessa rikollisessa käyttäytymisessä. (Healy 2010a.) Näissä tuloksissa on yhtäläisyyksiä Marunan (2000) tuloksiin. Toisaalta tulokset ovat Laubin ja Sampsonin (2003) tuloksia vastaan. Healyn (2010a) tutkittavien mukaan desistanssilla oli ollut positiivisia vaikutuksia moniin asioihin heidän elämässään. Näitä asioita oli työelämään liittyvät seikat, perhe-elämä, rikoksettoman identiteetin omaksumiseen, normaalit vuorovaikutustaidot muiden kuin rikoksetekijöiden kanssa ja tunnetasolla koettuun hyvinvointiin. (Healy 2010a).

4.4 Sosiaalisen kuntoutuksen ja henkilöstön vuorovaikutusosaamisen merkitys desistanssissa

McNeilin (2014) mukaan ulkopuolinen tekijä voi auttaa asiakasta itseään löytämään oman rikoksettoman identiteettinsä tukemalla ja motivoimalla häntä kannustavalla asenteella. Häntä voidaan myös tukea löytämään niitä sosiaalisia sidoksia, joita hän tarvitsee irrottautuaan rikollisesta elämästä. Sosiaalisten sidosten kuten asunnon, työn sekä ”terveiden” tukiverkostojen löytyminen ei ole välttämättä helppoa ja niihin voidaan tarjota tukea. (McNeill 2014.)

Ylisassi, Seppänen, Uusitalo, Kalavainen ja Piispanen (2016) ovat omassa tutkimuksessaan tuoneet esiin lähityön merkityksen rikollisuudesta irrottautumisessa. Heidän tutkimuksessaan nousi esiin vankien aktivoinnin mahdollisuudet ja työntekijöiden työote lähityössä. Heidän mukaansa hyvässä lähityössä yhdistyy ongelmia ennaltaehkäisevä valvonta ja kuntouttava, aktivoiva vuorovaikutus. Työntekijöiden ja vankien vuorovaikutusta korostavan lähityön avulla pyritään vahvistamaan vankien arkielämän taitoja ja päihdeettömyyttä ohjauksen motivoinnin, neuvonnan ja toiminnallisten aktiviteettien kautta. (Ylisassi ym. 2016, 3–4;17.)

Hautalan ja Kaarakan artikkeli ”Vankilasta vapautuminen sosiaalisen kuntoutuksen haasteena” on julkaistu vuonna 2018. He haastattelivat kuutta koevapaudessa olevaa vankia ja halusivat selvittää, että mitkä eri tekijät haastateltavat ovat kokeneet merkittäviksi rikosten tekemiselle ja rikollisuudesta irrottautumiselle. (Hautala & Kaarakka 2018, 324.)

Hautalan ja Kaarakan (2018) haastattelujen tuloksista voidaan sanoa, että vankilasta vapautuvien henkilöiden todelliset mahdollisuudet tehdä rikollisuudesta irrottautumista tukevia valintoja ovat usein rajalliset. Vapautuvilla voi olla usein monia ongelmia, kuten velkaantuminen, päihdeongelmat ja luottotiedottomuus. Näistä syistä vapautuva henkilö tarvitsee sosiaalista tukea ja kuntoutusta. (Hautala & Kaarakka 2018, 340.) Tarkastelin itse omien haastattelujeni perusteella, sitä kuinka haastateltavat kokevat saavansa sosiaalista tukea ja kuntoutusta Kuopion vapauttamisyksikössä.

Rantanen, Järveläinen, Lindström ja Marjanen (2018) ovat tehneet tutkimuksen ”Kannustamista, motivointia ja vankituntemusta - Näkökulmia valvottua koevapautta valmistelevan ja toteutettavan henkilöstön osaamiseen.” He tarkastelivat tutkimuksessaan valvottua koevapautta valmistelevan ja toteutettavan henkilökunnan osaamista ja sen haasteita. Heidän tutkimusaineistonsa on kerätty haastattelemalla valvotun koevapauden valmisteluun ja toteuttamiseen osallistuvia erityisohjaajia/ohjaajia, rikosseuraamusiesimiehiä ja tukipartio-ohjaajia, sidosryhmien edustajia sekä entisiä ja nykyisiä valvotun koevapauden suorittajia. Heidän tuloksissaan nousi keskeisesti esiin henkilökunnan vuorovaikutusosaamisen merkitys. Vuorovaikutusosaaminen näyttäytyi paitsi vankituntemukseen perustavana turvallisuusuhkien realisointia ehkäisevänä toimintana niin myös vangin kuntoutumiseen tähtäävänä ammatillisena ohjauksena ja tukena. (Rantanen ym. 2018, 4–5).

Marja-Liisa Valkonen on tehnyt vuonna 2012 ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyön ”VAPAUTTAMISYKSIKKÖ VAPAUTUMISEN TUKENA - tutkimus vapauttamisyksikkötoiminnan kehittämiseksi.” Valkosen opinnäytetyö ei varsinaisesti käsitellyt desistanssia, mutta sen tuloksia hyödynsin vertailemalla niitä omiin tuloksiini mitä tulee yksikön kehittämisen tarpeellisuudesta. Valkosen (2012) tutkimustulokset on kerätty henkilökunnan haastattelujen avulla. Hänen tuloksissaan nousi esiin vapautteen valmentamisen merkitys. Osa yksikköön sijoitettavista vangeista voivat tarvita paljon apuna vapautumisen valmistelussa. He voivat tarvita eri-

laisia kuntouttavia toimintoja sekä apua toimeentulon ja asunnon löytämisessä. (Valkonen 2012, 3.)

4.5 Kuntoutuksen vaikuttavuus uusintarikollisuuteen

Sasu Tyni on tehnyt akateemisen väitöskirjan nimeltä ”Vankeinhoidon vaikuttavuus- Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita?”. Tyni käsittelee aihetta neljän eri osatutkimusten kautta. Nämä osatutkimukset ovat ”rikosseuraamusasiakkaiden uusintarikollisuus”, ”Cognitive Skills- ohjelman vaikutukset vankien ajatteluun, motivaatioon ja uusintarikollisuuteen”, ”Kognitiivisbehavioraalisen STOP-kuntoutusohjelman vaikuttavuudesta suomalaisilla seksuaalirikosvangeilla” sekä neljäntenä osatutkimuksena oleva ”Vähentävätkö vankitoiminnot uusintarikollisuutta?”. (Tyni 2015, 88–97.)

Tynin mukaan avolaitoksista vapautuneiden vankien toimintoihin osallistumisen määrä ei vaikuttanut merkittävästi uusimisriskiin. Tutkimuskohteena oli vuonna 2008 vapautetut vangit. Avolaitoksista vapautuneet vangit osallistuivat vankilassa järjestettäviin toimintoihin keskimäärin 47 prosenttia vankeusajastaan. Avolaitoksista vapautuneista vangeista 38 prosenttia syyllistyi uusiin rikoksiin kahden vuoden seuranta-aikana. (Tyni 2015, 95–97.) Käsittelin opinnäytetyössäni haastattelemieni vankien osallistumista Kuopion vapauttamisyksikön tarjoamiin palveluihin ja toimintoihin sekä tarkastelin heidän kokemuksiaan ja tuntemuksiaan kyseisistä palveluista.

Kivivuori ja Linderborg julkaisivat vuonna 2009 tutkimuksen lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäkulusta ja rikollisuudesta. Heidän tutkimuskohteinaan oli kaikki vuonna 2008 olleet lyhytaikaisvangit. Vankeja oli tutkimushetkellä 516 ja heille jokaiselle osoitettiin kysely, johon 371 vastasi. Lyhytaikaisvangin määrittelyyn sopivat tässä tutkimuksessa he, joiden vankeus oli korkeintaan kahdeksan kuukautta. (Kivivuori & Linderborg 2009, 17.) Oma tutkimuskohteeni rajoittui Kuopion vapauttamisyksikön vankeihin. Heidän vankeusrangaistuksensa eivät olleet yhteneväiset toisiinsa nähden. Kivivuoren ja Linderborgin tutkimustuloksia pystyin kuitenkin hyödyntämään omassa tutkimustuloksissani.

Eräs Kivivuoren ja Linderborgin tutkimusaiheesta oli, mitkä seikat vankilassaolon aikana olivat tukeneet tai olleet tukematta vangin pyrkimyksiä rikosurasta irtaantumiseen. Etenkin vankiloiden tarjoama päihdehoito rikollisurasta irtaantumista tukevana keinona nousi esille tutkimustuloksissa. Vangit arvostivat vankilassa tarjoutuneita mahdollisuuksia osallistua päihdekuntoutuksiin. Tämän lisäksi he arvostivat sitä, että pystyivät keskustelemaan omista tilanteistaan henkilökunnan kanssa siinä vaiheessa, kun vankien oma halu ja motivaatio irtaantumiseen oli herännyt. (Kivivuori & Linderborg 2009, 132–133).

5 Tutkimusasetelma

Tämän opinnäytetyön tutkimusongelma syntyi suoraan työelämän tarpeesta. Kuopion vankilan vapauttamisyksikössä haluttiin selvittää, että vastaako yksikössä tarjolla olevat palvelut ja toiminnot vankien tarpeisiin ja tukevatko tai edesauttavatko ne vankia siirtymään kohti rikoksetonta elämää. Kuopion vapauttamisyksikön erityisohjaaja halusi, että yksikössä olevat vangit kertoisivat itse omia kokemuksiaan yksiköstä, sen toiminnoista, joita on tarjolla ja joihin ovat osallistuneet. Vangeilta saatujen tietojen perusteella palveluita voitaisiin mahdollisesti kehittää, jotta yksikön toiminnasta saataisiin entistä tuloksellisempi ja vangeilla olisi riittävät valmiudet ja taidot kiinnittyä yhteiskuntaan. Lähestyin ongelmaa kahden eri kysymyksen avulla.

1) *Millaisia kokemuksia desistanssia tukevista palveluista ja toiminnoista vangeille on Kuopion vapauttamisyksikössä*

2) *Millaiset tekijät tukevat vankien rikollisuudesta irrottautumista Kuopion vapauttamisyksikössä?*

Kuopion vapauttamisyksikön erityisohjaaja ei kokenut, että hän itse vangeilta kysymällä olisi saanut välttämättä totuudenmukaisia vastauksia. Hän halusikin, että ”ulkopuolinen” henkilö haastattelisi vankeja ja keräisi saamaansa tiedot talteen, jonka jälkeen tietoja kyettäisiin vertailemaan tämänhetkisiin palveluihin ja toimintoihin. Itse työskentelen vartijana Kuopion vankilassa ja vaikka vapauttamisyksikkö onkin osa Kuopion vankilaa, toimii se silti omana yksikkönään. Minulla ei itselläni ollut kokemusta yksikössä työskentelystä ja pystyin vapauttamisyksikön erityisohjaajan mielestä tutkimuksen suorittamaan.

Yksikön erityisohjaajan haluamalle tarkastelulle oli perusteita, jos tarkastellaan Rikosseuraamuslaitoksen tekemiä tilastoja uusintarikollisuutta koskien. Vankilasta vapautuneista vangeista kolmen vuoden seuranta-ajalla oli vuonna 2017 40% syylistynyt uuteen rikokseen. Tämän tilaston seuranta-aikaan on otettu huomioon kaikki vangit, joiden seuraamus on päättynyt vuonna 2014. Viiden vuoden seuranta-ajan vastaavassa tilastossa uusintarikollisuuden prosenttiosuus on vieläkin suurempi, 49%. (Rikosseuraamuslaitos 2018e).

Edellä mainituissa luvuissa oli mukana kaikki vankilasta vapautuneet vangit. Tällä tarkoitetaan suljetusta vankilasta, avovankilasta sekä vapauttamisyksiköstä vapautuneita. Vankilasta valvotun koevapauden kautta vapautuneista joutui uudestaan vankilaan, yhdyskuntapalveluun tai valvontarangaistukseen viiden vuoden seuranta-aikana 32,0%. (Rikosseuraamuslaitos 2018e). Uusimisaika lasketaan vapautumisesta tai yhdyskuntapalvelun päättymisestä ensimmäiseen sen jälkeiseen rikosentekopäivään. Vankien osalta uusiminen lasketaan vapautuneista vankeusvangeista. (Rikosseuraamuslaitos 2018e).

5.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyöni oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen määritelmä on hyvin laaja. Käytännössä se voi olla mikä tahansa tutkimus, joka pyrkii tekemään löydöksiä käyttämättä tilastollisia menetelmiä tai muita määrällisiä keinoja. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä yleistykseen toisin kuin määrällisessä tutkimuksessa vaan tarkoituksena on ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja mielekkään tulkinnan antaminen. Laadullinen tutkimus ei ole rajattu tarkkaan viitekehykseen vaan aineiston analyysi on syklinen prosessi. (Kananen 2008, 24).

Laadullisella tutkimuksella on tiettyjä tyypillisiä piirteitä, jotka erottavat sen kvantitatiivisesta eli määrällisestä tutkimuksesta. Nämä piirteet ovat aineistonkeruumenetelmä, tutkittavien näkökulma, harkinnanvarainen tai teoreettinen otanta, aineiston laadullisinduktiivinen analyysi, hypoteesittomuus, tutkimuksen tyylilaji ja tulosten esitystapa, tutkijan asema ja narratiivisuus (Eskola & Suoranta 2008, 15.) Minun aineistokeruumenetelmänä oli teemahaastattelut. Halusin yksilöllisiä kokemuksia vapauttamisyksikön toiminnoista.

Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään varsin pieneen määrään tapauksia ja pyritään analysoimaan niitä mahdollisimman perusteellisesti. Puhutaan harkinnanvaraisesta otannasta. Tutkijalla tulee olla vahva teoreettinen tietopohja aiheeseen, johon pyrkii saamaan vastauksia. (Eskola & Suoranta 2008, 18.) Minä haastattelin kahdeksaa vankia. Haastattelut nauhoitin ja litteroin saamani aineiston pienempiin kokonaisuuksiin. Ennen haastatteluja minä olin tutustunut aiheeni käsitteleviin aiempiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen.

Osallistuvuus ja objektiivisuus ovat eräitä keskeisimpiä seikkoja laadullisessa tutkimuksessa. Osallistuvuudella tarkoitetaan sitä, että tutkija menee tutkittavan ilmiön pariin, ”kentälle”. Tällä tavoin tutkija pääsee paremmin kosketuksiin tutkimuskohteen kanssa. Hän saa muodostettua kuvan ilmiöstä sellaisena, kun se on. Näin tutkittavan ilmiön aito näkökulma hahmotuu parhaiten. Osallistuvalla lähestymistavalla tutkija pääsee edellä mainitun mukaisesti kosketuksiin tutkimuskohteensa kanssa. Hänen ei tule kuitenkaan lähteä mukaan ja muokkautua tutkimuskohteen kaltaiseksi eikä hänen toisaalta tule myöskään ilmaista omia mielipiteitään, asenteitaan ja aatteitaan tutkittavalle. Tutkimuskohde on sosiaalisen olemisen ja kanssakäymisen muoto. Tutkijan täytyy säilyttää osallistuvuuden keskellä puolueeton näkökulma. (Eskola & Suoranta 2008, 16–18.) Minä menin opinnäytetyön tekijänä vapauttamisyksikön vankien pariin, heidän omalle alueelleen ja pääsin tällä tavoin kosketuksiin heidän kanssaan.

Laadullisen tutkimuksen avulla saa subjektiivisia kokemuksia ja näkökulmia, joita ei määrällisellä tutkimuksella välttämättä saataisi. Haastattelun avulla pääsee kyselyä paremmin ymmärrykseen vankien omista mielipiteistä ja kokemuksista yksikön palveluista. Haastatteluista saadut tiedot voivat mahdollisesti tarkentaa vapauttamisyksikön tarjoamien palvelui-

den/ohjelmien vaikutusmekanismeja selvittämällä vangin irtautumisprosesseja rikollisesta elämäntavasta. (Tyni 2015, 100).

Opinnäytetyöni teoreettisena viitekehyksenä käytin desistanssia. Desistanssin ymmärtämiseksi rikollisesta elämästä irrottautuneiden ja irrottautumiseen vaikuttaneiden tekijöiden tutkimiselle laadullisin menetelmin on tärkeää ja hyödyllistä. Saadut tutkimustiedot voidaan ymmärtää mistä kaikesta lopullisessa muutoksessa on kysymys. Tämän lisäksi tutkimustieto antaa perusteita rikosseuraamusalan käytännön työn vaikuttavalle kohdentamiselle. (Viikki-Ripatti 2011, 198.) Oman opinnäytetyöni tavoitteena oli nimenomaan Kuopion vapauttamisyksikön tarjoamien palveluiden vaikuttavuuden ja vankien näkökulmasta hyödyllisyyden parantaminen.

5.2 Teemahaastattelu

Haastatteluni olivat teemahaastatteluita. Haastattelun aiheet ja teemat olin valmiiksi päättänyt. Mietin haastattelun aiheet ja teemat tämän opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiä silmällä pitäen. Näiden haastatteluista saamieni tulosten avulla pystyin saamaan vastauksen tutkimuskysymyksiini.

Hirsjärvi ym. (2007) ovat avannut haastattelun hyötyjä tutkimuksen aineistokeruumenetelmänä. Heidän mukaansa haastatteluissa haastateltava nähdään subjektina, joka voi tuoda esille häntä koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Haastattelun aiheena on myös vähän kartoitettu, tuntematon alue, joiden vastausten suuntia haastattelija ei voi ennakoida. Haastattelun avulla voidaan myös syventää sekä selventää saatuja vastauksia esimerkiksi pyytämällä perusteluja alkuperäiseen kysymykseen. (Hirsjärvi ym. 2007, 35.) Hirsjärven kertomat hyödyt palvelivat omiakin tarkoituksia ja vahvistivat sitä, että haastattelu oli tutkimuskohteeni kannalta paras vaihtoehto aineistonkeruumenetelmäksi.

Teemahaastattelussa aihepiirit olivat ennalta määrätty, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys vaihtelivat haastattelun aikana. Käytännössä kysymysten teema ei vaihtunut eri haastattelujen välillä, mutta muuten joustoa oli haastattelussa strukturoituja haastatteluja enemmän. (Eskola ja Suoranta 2008.) Tulostin valmiiksi haastattelurunkoja (Liite1), jotka annoin vapauttamisyksikköön vangeille tutustuttavaksi vapauttamisyksikön erityisohjaajan välityksellä. Näin vangeille syntyi käsitys haastattelun aiheesta ja siinä läpi käytävistä kysymyksistä. Haastattelurunkoon tutustuttuaan vangit pystyivät ilmoittautumaan haastatteluun vapauttamisyksikön erityisohjaajalle, jos näin halusivat. En halunnut rajata haastateltavia minkään erityispiirteen kuten vankilakertalaisuuden, tuomion pituuden tai päärikoksen mukaan. Riitti, että oli haastatteluhetkellä vankina vapauttamisyksikössä. Haastateltavia oli lopulta kahdeksan ja kaikkiaan haastatteluun halukkaita oli samainen määrä, joten kaikki halukkaat pääsivät osallistumaan haastatteluun. Alkuperäinen suunnitelma oli pyrkiä haastattelemaan kuudesta kahdeksaan vankia.

Ennen haastattelun alkua kerroin haastateltavalle haastattelun tavoitteet. Olin tehnyt ”Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen” kaavakkeen, jonka haastateltava allekirjoitti suostuessaan haastatteluun. Myös minä allekirjoitin kyseisen kaavakkeen. (Liite 4) Haastattelun suostumuslomakkeessa ilmeni, että nauhoitin haastattelut tulosten analysointia varten ja se, että tuhoan nauhoitteen tämän jälkeen. Kaavakkeessa kerroin myös lyhyesti mitä tarkoitusta varten haastattelut tulevat.

Toteutin kaikki kahdeksan haastattelua vapauttamisyksikön tiloissa. Kuusi haastattelua tein kahtena peräkkäisenä lauantaina 5.1.2019 ja 12.1.2019 jolloin vangeilla ei ollut yksikön ulkopuolista toimintaa ja he olivat tästä syystä tuolloin parhaiten tavoitettavissa. Haastattelua varten sain käyttööni 5.1. rikosseuraamusesimiehen toimiston ja muissa haastatteluissa sain käyttää erityisohjaajan toimistoa. Tilat olivat rauhallisia ja siellä pystyimme suorittamaan haastattelut ilman häiriötekijöitä. Saavuin sovittuna aikana vapauttamisyksikköön ja kävin tekemässä alkuvalmistelut haastatteluja varten. Tämän jälkeen pyysin, että vuorossa oleva vartija kävisi ilmoittamassa haastatteluun tulevalle vangille, että haastattelu voisi alkaa.

Kaksi kahdeksasta haastateltavistani suoritti valvottua koevapautta. He olivat kuitenkin molemmat kirjoilla Kuopion vapauttamisyksikössä. Heidän kanssaan sovin haastatteluajankohdaksi 21.1.2018 ja 24.1.2018 Ennen varsinaista yhteydenottoani he olivat antaneet suostumuksena haastatteluun Kuopion vapauttamisyksikön erityisohjaajalle. Haastateltavat olivat myös antaneet luvan siihen, että sain ottaa heihin yhteyttä haastattelun tiimoilta. Jotta näissäkään haastateltavissa ei olisi tullut valikoitumista vapauttamisyksikön puolelta, niin haastattelupyyntö esitettiin kaikille Kuopion vapauttamisyksiköstä koevapaudessa olevalle vangille. Kaksi haastatteluun suostunutta olivat ensimmäiset ja ainoa suostuneet.

Yhteen haastatteluun olin varannut aikaa enintään yhden tunnin. Pitkäkestoisin haastattelu kesti yhden tunnin ja kahdeksan minuuttia ja lyhyin haastattelu 11 minuuttia. Yhteenlaskettu haastattelujen kokonaiskesto oli noin 4 tuntia ja 6 minuuttia. Suurin osa haastatteluista jäi lyhyemmiksi, mitä olin ennakkoon niihin varannut aikaa. Haastatteluun tulijat olivat tietoisia haastattelun aiheesta ja olivat selvästi valmistautuneet haastatteluun. Vastausten miettimiseen ei heillä mennyt juurikaan aikaa ja jäin pohtimaan vaikuttiko minun työni vanginvartijana heidän vastauksiinsa. Haastattelun missään vaiheessa ei ollut avoimempaa keskustelua vaan haastateltava piti vastauksensa lyhyinä ja selkeinä. Hän ei ollut juurikaan halukas avaamaan vastauksia minun esittämiin tarkentaviin kysymyksiin.

Toinen haastattelujen pituuteen vaikuttava tekijä saattoi olla, että vapauttamisyksikössä olleet haastateltavat pystyivät keskustelemaan halutessaan toistensa kanssa ennen haastattelua. Näin heillä saattoi olla vastaukset jo valmiina päänsä sisällä. Sen sijaan haastateltavat, jotka suorittivat koevapautta, eivät samalla tapaa olleet ehkä miettineet vastauksiaan val-

miiksi ja tulivat ilman ennako-odotuksia. Nämä kaksi haastattelua olivatkin pitkäkestoisimmat ja tyyliltään keskusteleavammat mitä aikaisemmat.

5.3 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyön aikataulu oli jaettu kuukausittain. Prosessin kokonaisuuden jaoin suunnittelu- toteutus- ja julkaisuvaiheeseen. Aloitin opinnäytetyöprosessin suunnitteluvaiheen syyskuussa 2018. Suunnitelman esitin joulukuussa 2019 ja aineistonkeruun eli haastattelut tein tammi-kuussa 2019.

Aineiston keruuta eli vankien haastatteluja varten hain lupaa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintayksiköstä. Tutkimusluvan lähetin 15.12.2018 ja myönteisen tutkimuslupapäätöksen sain 20.12.2018. Tutkimuslupa on opinnäytetyöni liitteenä. (Liite 2) Tämän lisäksi pyysin suositusta Kuopion vankilan johtajalta. Kerroin myös haastatteluistani etukäteen Kuopion vapauttamisyksikön henkilökunnalle.

5.4 Aineiston analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusote on induktiivinen, jolla tarkoitetaan sitä, että se päättyy yksityisistä havainnoista yleisiin merkityksiin. Tuolloin tutkija lähtee liikkeelle esimerkiksi litteroidusta haastattelusta. Tämän jälkeen hänen tulee tulkita tätä havaintomateriaalia ja nostaa siitä analyysin ja muistiinpanojensa avulla merkityksellisenä pitämiään teemoja, jotka muotoilevat omiksi luokittelukategorioiksi. Tämän prosessin läpikäyminen vaatii tutkijalta aineiston perinpohjaista tuntemista. Vielä tämän prosessin jälkeen tutkija seuloa tutkittavan asian kannalta merkitykselliset asiat luokittelukategorioista omaksi avainkategoriaksi. Tätä kategoriaa tutkija vahvistaa uuden teoreettisesti täsmentyneen havaintoaineiston avulla ja lopulta tutkija on päässyt prosessissaan selitysmalleihin ja teoreettiseen pohdiskeluun. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara. 2007, 260).

Litteroin haastattelut sanatarkasti, jonka jälkeen pääsin tutkimaan niitä tarkemmin. Minulla oli teemahaastattelurunko, jota hyväksikäyttämällä sain jaettua kunkin haastattelun sisällön omiin teemoihin. Minun tuli pilkkoa aineisto, jotta löysin omien tutkimusongelmieni kannalta oleelliset tekstikokonaisuudet. (Kananen 2015, 105–107.) Jäsenneltyäni aineistoa eri teemoihin, käytin värikoodeja, joilla pystyin merkitsemään haastattelun tuloksissa esiin nousseita positiivisia, negatiivisia tai neutraaleja näkökulmia. Kokosin esille nousseita asioita alaluokkiin värikoodein merkittynä ja yläluokkaan laitoin ylös asioita, jotka olivat haastateltavalle merkityksellisiä. Esimerkki käyttämästä luokittelutaulukosta on liitteenä. (Liite 4) Yläluokkaan nostamiani asioita pystyin vertailemaan ja löytämään yhtäläisyyksiä vastausten välillä.

5.5 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyöni luotettavuuden arviointi kohdistui koko tutkimusprosessiin. Minulla täytyi olla selvillä, kuinka totuudenmukaista tietoa onnistuin tuottamaan. Tutkimuksessani sovelsin tie-

teellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedon-hankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Luotettavuuden varmistin siten, että noudatin tutkimuksessani rehellisyyttä ja tutkimustyön vastausten käsittely oli huolellista sekä tulosten tallentamisen, esittämisen että niiden analysoinnin osalta. Tulosten arvioinnissa pyrin noudattamaan erityistä tarkkuutta. Tutkimuksessa en yrittänyt vaikuttaa vastauksiin tai johdatella vastaajia ja tuloksia käsitellään anonymisti. Toisin sanoen en yrittänyt ohjata tuloksia itseäni miellyttävään suuntaan, vaan minun tuli esittää tutkimuksen tulokset juuri siten, kuin ne ovat tulleet ilmi. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2018, 2-3).

Käytin tiedonkeruumenetelmänä teemahaastattelua. Minun tuli huolehtia siitä, että kunnioitan haastateltavien anonymiteettia. Minun täytyi myös kertoa heille ennen haastattelun alkua, että mihin tarkoitukseen ja mitä varten heitä haluan haastatella. Minun tuli myös avata haastattelusta saamani tulokset rehellisesti vastaamaan täysin saamiani tuloksia. Olen esitellyt saamiani tuloksia siten, että haastateltavien henkilöllisyyksiä ei pysty tunnistamaan. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012; Tutkimus-eettinen neuvottelukunta 2018, 2-3.)

Opinnäytetyössäni olin objektiivinen, jolla tarkoitan sitä, että pidin itseni ulkopuolisena ilman ennako-odotuksia. Omat ennakkokäsitykseni ja -uskomukseni olivat opinnäytetyön teon ulkopuolella. Tämän vuoksi en halunnut tietää ennalta, keitä vankeja minun haastatteluuni olisi tulossa. Vangit olivat etukäteen ilmoittautuneet erityisohjaajalle halukkuudesta ja hän teki ajanvarauksen haastatteluun. Sain tietää haastateltavien nimet vasta haastattelupäivänä. En myöskään ottanut selville heidän taustojaan vankitietojärjestelmästä jälkikäteen. Tutkijalla ei tule olla lukkoon lyötyjä ennako-olettamuksia tutkimuskohteesta tai tutkimuksen tuloksista. Aikaisemmat havainnot kyllä vaikuttavat havaintoihin, mutta nämä eivät saa vaikuttaa tutkimuksellisia toimenpiteitä rajaavasti. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tulisi yllättyä ja oppia tutkimuksen tuloksista. Tutkijalla on mahdollisuus tulosten kautta löytää uusia näkökulmia sen sijaan, että ne vain vahvistaisivat hänen ennako-odotuksiaan. (Eskola 1998).

Objektiivisuus on laadullisessa tutkimuksessa tärkeä yksityiskohta. Osallistuvalla lähestymistavalla tutkija pääsee edellä mainitun mukaisesti kosketuksiin tutkimuskohteensa kanssa. Hänen ei tule lähteä mukaan ja muokkautua tutkimuskohteen kaltaiseksi eikä hänen tule myöskään ilmaista omia mielipiteitään, asenteitaan ja aatteitaan tutkittavalle. Tutkimuskohde on sosiaalisen olemisen ja kanssakäymisen muoto. (Eskola 1998.) Minulla on vartijana auktoriteetti-status suhteessa vankeihin, mutta tutkimusta tehdessäni olin opinnäytetyön tekijä. En voinut antaa oman virka-asemani vaikuttaa tutkimuksen kulkuun vaan minun tuli pysyä objektiivisena. Kerroin vielä omasta asemastani ennen haastattelun alkua jokaiselle haastateltavalleni. Halusin näin varmistua, että he tiedostaisivat minun olevan opiskelija ja tutkija, joka haluaa tehdä tutkimusta heidän asiantuntijuuttaan hyödyntäen. En siis ollut virkatehtävissä oleva vanginvartija. Olen työskennellyt usean vuoden vartijana Rikosseuraamuslaitoksen palveluksessa ja minulle oli tätä kautta syntynyt omia ennakkokäsityksiä aiheeseen liittyen. Uskon

itse, että aito vankeihin vaikuttaminen eri ohjelmien avulla on enintäänkin marginaalista. Sivuutin kuitenkin omat ennakkokäsitykseni tätä tutkimusta tehdessäni.

6 Tulokset

Purin haastattelujen kokonaisuuden osittain haastattelurungon (Liite1) mukaisesti. Lisäksi pyrin jaottelemaan eri aihealueet omiksi kokonaisuuksiksi, jotta tulosten seuraaminen olisi helpompaa. Nimesin haastateltavat yksinkertaisesti tyylillä H1–H8. En ole numeroinut haastateltavia haastatteluun tulleiden järjestyksen mukaan, vaan numeroin heidät sattumanvaraisesti kuitenkin siten, että samat nimimerkit pysyvät koko ajan samana. Näin ollen kenenkään ei tulisi saada selville haastateltavien henkilöllisyyttä ja heidän anonymiteettinsä olisi turvattu. Tarkastin esittelemieni sitaattien kieliasua sanoja ja puhekieltä muuttamatta.

6.1 Haastateltavien taustatiedot

Haastattelujeni ensimmäisenä teemana oli haastateltavien taustatiedot. Tässä teemassa käytiin läpi haastateltavan ikä, koulutustausta ja työhistoria sekä vankilakertalaisuus ja vankilassa vietetyt vuodet. Halusin taustatietojen avulla saada hahmotettua haastateltavien lähtötilannetta ja taustalla mahdollisesti vaikuttavia tekijöitä.

Haastateltavat olivat iältään 28–48 -vuotiaita. Keski-ikä haastateltavilla oli 35,4 vuotta. Viidellä haastateltavalla ei ollut ammatillista koulutusta. Kaksi haastateltavista oli suorittanut ammatillisen koulutuksen. Yhdellä oli korkeakoulututkinto. Kuusi haastateltavista oli ensimmäistä kertaa suorittamassa vankeusrangaistusta. Kahdella muulla haastateltavalla oli vankilakertalaisuuksia kahdeksan ja yksitoista. Vankilassa vietettyjä vuosia oli haastateltavilla yhteensä 38 vuotta ja yhdeksän kuukautta. Työhistoriasta löytyi yhtäläisyyksiä haastateltavien välillä. Kuudella kahdeksasta oli takanaan vain lyhyitä työsuhteita. Synä työsuhteiden lyhyteen oli haastateltavien mukaan sairaudet, motivaation puute tai työn luonteen sopimattomuus.

En kysynyt haastateltavien päärrikosta, jonka vuoksi he olivat tulleet suorittamaan vankeusrangaistusta. En pitänyt tätä tietoa tarpeellisena opinnäytetyöni tulosten kannalta. Minulle riitti, että he olivat haastatteluhetkellä vankeina Kuopion vapauttamisyksikössä. Päärrikoksesta kysyminen ei ollut senkään vuoksi tarkoituksenmukainen, koska vapauttamisyksikössä oli haastatteluhetkellä vain 27 vankia, joista seitsemän oli suorittamassa valvottua koevapautta. Haastattelin kahdeksaa vankia. Haastatteluun suostuneita vankeja ilmoittautui sama määrä. Jos olisin valikoinut haastatteluun suostuneista vangeista vain tietyn päärrikoksen mukaan, en olisi välttämättä saanut kokoon tarvittavaa määrää haastateltavia, joka oli kuudesta kahdeksaan.

6.2 Haastateltavien kokemukset Kuopion vapauttamisyksiköstä

Toisena haastatteluni teemana oli haastateltavien kokemukset vapauttamisyksikössä heille tarjotuista toiminnoista. Tämän teeman avulla pystyin saamaan kokonaiskuvaa siitä, millä tavoin arki vapauttamisyksikössä rakentui ja kuinka haastateltavat sen kokivat. Teemassa käsiteltiin myös heidän suhdettaan yksikön tarjoamiin toimintoihin ja sitä, kuinka he olivat ajautuneet käyttämään käyttämiään toimintoja ja palveluita.

Haastateltavista neljä oli haastatteluhetkellä Vapauttamisyksikön yhteistyökumppanin Savon ammattiopiston (SAKKY) järjestämällä ja ylläpitämällä talonrakennusalan perustutkinnolla. Kaksi haastateltavista odottivat samaiselle kurssille pääsyä. He olivat haastatteluhetkellä yksikön pihamiehinä, eli huolehtivat yksikön piha-alueen kunnossapidosta ja siisteydestä esimerkiksi lumitöillä ja pihan hiekoittamisella. Loput kaksi haastateltavaa olivat valvotussa koevapaudessa. Heistä toinen oli tuetussa työtoiminnassa ja toinen teki yrittäjänä omia töitään.

Rakennuskurssilla olevat haastateltavat kokivat sen hyödylliseksi sekä tarpeelliseksi itselleen. Neljällä kahdeksasta haastateltavasta rakennuskurssi oli ollut syynä sille, että olivat hakeneet Kuopion vapauttamisyksikköön toisesta vankilasta. Talonrakennusalan perustutkinnon merkitys vangeille nousi esiin kysyessäni, että miten he olivat ajautuneet rakennuskurssille ja kokivatko he siitä olevan heille hyötyä. Alla haastateltavien ajatuksia kurssista.

”Aluks palkka oli tärkeä että sitä ku pääsee vapaaks nii pystyy ostaa kämppään kaikkee mitä tarttee ja pystyy alottaa iha puhtaalta pöydältä. Mut sit se koulutus mitä siit saa on muuttunu tärkeemmäks. Et sais ne iha rakennusmiehen paperit.” (H2)

”Mun kohdalla tuo rakennuskurssi ois tosi iso mahdollisuus. Pitkään miettinyt et sais tutkinnon ja ammatin itellee. Tässä sais se ammatin.” (H3)

Haastateltavat olivat miettineet vapautumisen jälkeistä aikaa ja heidän vastauksissaan nousi esiin halu yhteiskuntaan kiinnittymiseen vankeusrangaistuksen jälkeen. Työpaikan saaminen osoittautui tärkeäksi tässä pyrkimyksessä. Heillä jokaisella oli takanaan ennen vankilaan tuloaan vain lyhyitä työsuhteita. Heidän jokaisen vastauksestaan voi myös päätellä, että heillä jokaisella on halua ja motivaatiota muuttaa elämänsä suuntaa. Talonrakennusalan perustutkinnolle osallistuminen toi mukanaan haastateltavien mukaan myös rajoitteita.

”Ne kaikki muut on niin huonoon aikaan, ettei pääse, tai sit ne alkais just ku pääsen töistä ja sit ei jaksais heti lähtee. Lähen kuitenkin töihin jo kasilta ja ollaan takasi vasta kolmen maissa.” (H2)

Haastateltava koki, että talonrakennusalan perustututkinnon suorittaminen vie suurimman osan hänen ajastaan eikä hän tämän vuoksi pystynyt osallistumaan muihin vapauttamisyksikössä järjestettäviin toimintoihin. Kuopion vapauttamisyksikössä tarjolla olevat työtoiminnot saivat osakseen myös kritiikkiä. Yksi haastateltava koki, että yksikössä ei ole tarjolla riittävän monipuolista toimintaa tarjolla.

”Siis kun tulin tänne vapauttamisyksikköön, niin mulle sanottiin, että johonkin toimintaan sun pitäisi osallistua, kun täällä on tuo toimintavelvoite. No mä olisin tehnyt mielelläni vain oman firman hommia, mut sit väkisin piti keksiä, että rupeen puolet päivistä olee pihamiehenä. Ihan et sais papereissa näyttämään hyvältä.” (H8)

Haastateltava koki turhauttavana, että hänelle täytyi keksiä jokin toiminta, koska se oli ennalta määrätty. Hän kertoi omista näkemyksistään yksikön toiminnoista myös seuraavassa kommentissa:

”Se mikä on tavallaan tämän vankilan ongelma, että täällä asetetaan jonkinlainen linja tai rima aina sen niin sanotun heikoimman mukaan. Se rima jää aika matalalle kun on niin eri lähtökohdista ihmisiä ja sitten vielä että rima mikä on laitettu valmiiksi matalalle niin lähdetään vielä puottamaan sen kaikkista heikoimman tapauksen kautta. Se aiheuttaa sen ongelman, ettei löydy vaikka koulutuksia tai näitä tukimuotoja vaan on päätetty että kaikkien pitää tehdä jotakin ja kaikkien on osallistuttava johonkin tiettyyn. Täällä on tehty valmiiksi polku, mikä kaikkien on käytävä ja sitten kun se taso on laitettu niin matalalle eikä ole ajateltu eri tyyppisiä ihmisiä yhtään niin sekä ne työtehtävät tai ne keskustelut tai ohjelmat voi olla aika turhauttavia.” (H8)

Haastateltavan mukaan yksikön tarjoamat toiminnot eivät ole kaikille vangeille tarpeeksi haastavia. Tämä taas aiheuttaa turhautumista toimintoihin osallistumiseen. Hänen mielestään yksikössä tulisi entistä enemmän suunnitella toimintoja tarkastelemalla vangin omia kykyjä ja taitoja, jotta jokaiselle löytyisi omaa tasoaan vastaavaa toimintaa.

Kuopion vapauttamisyksikössä on tarjolla lukuisia vankeja tukevia ohjelmatoimintoja ja palveluita. Näitä järjestetään paitsi yksikön henkilökunnan toimesta niin myös yksikön lukuisten yhteistyö tahojen puolesta. Tarjolla olevia ohjelmatoimintoja ja palveluita kuvasin aikaisemmin luvussa 3.2.

Kysyin haastateltavilta, osallistuivatko he joihinkin yksikön tarjoamiin kuntouttaviin ohjelmatöihin. Yksi haastateltava sanoi osallistuvansa haastatteluhetkellä Viisi keskustelua muutokseen (VKM) -ohjelmaan. Kolme muuta haastateltavaa sanoi osallistuneensa ohjelmatöihin ennen siirtymistään vapauttamisyksikköön, mutta eivät enää yksikössä niihin

osallistuneet. Pyysin haastateltavia kertomaan heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan kyseisistä toiminnoista ja syistä, joidenka vuoksi osallistuvat tai eivät osallistu niihin.

”Joo mä oon käynyt HEMMA päihdekurssin kaks kertaa ja niil on varmaa hyvä tarkoitus mut ei niil mun kohalla oo mitää hyötyä. Suuttumuksen hallinta meni semmosen huumorin puolelle et mä uskon et ainakaa mun kohalla se ei toiminut. Joillekkii ne varmastii auttaa ja on hyviä juttuja, mut must tuntuu et se palvelu ei kohtaa sillä tasolla ku pitäisi. Ne on monta kertaa sellaisia pakko-pullia.” (H1)

Kyseisellä haastateltavalla oli melko negatiivisia kokemuksia yksikössä järjestettävistä toiminnoista. Hän ei kokenut, että käymistään ohjelmista olisi ollut hänelle apua. Hän ei kuitenkaan yleistänyt ohjelmien toimimattomuutta, vaan painotti omia kokemuksiaan niistä. Haastateltava koki ennemminkin velvollisuudeksi vastaaviin ohjelmatoimintoihin osallistumisen.

”Kyl mulle kerrottii et minäkälaisia mahdollisuuksia täällä on ja tiedän mitä täällä on tarjolla. En mä vaa tällä hetkellä koe et niitä tartteisin.” (H3)

”Mä kävin tuolla Naaralla päihdeohjelmaa ennen ku tulin tänne mut en mä koe et tartteisin nyt mitää semmosta. Tiiän kyl et pääsisin jos tuntuis siltä.” (H4)

Haastateltavat eivät pitäneet ohjelmia tarpeellisia heille itselleen. He kuitenkin sanoivat tietävänsä mitä yksikössä olisi tarjota. Rikosseuraamuslaitoksen näkökulmasta ohjelmatoimintoilla on kuitenkin tärkeä rooli vapautuvien vankien uusintarikollisuuden vähenemisessä ja heidän yhteiskuntaan integroitumisessa. Kaksi haastateltavaa toi esiin oman kriittisen näkökulman ohjelmiin osallistumisesta.

”Must tuntuu et katotaa hirveesti tilastoja et mistä on apua. Järjestetää päihdekurssia ja suuttumuksen hallintaa. Mut monta kertaa on pakko osallistua tai et pääse kovapauteen tai avotaloon vaik ei toimi sun kohalla. Laitetaa kaveri vasten tahtoo sinne paikalle. Tuntuu vähän että kiristetään osallistumaan vaikka ei ois mitään vaikutusta.” (H1)

Haastateltava koki, että ohjelmatoimintoihin osallistuminen on vaatimuksena sille, että pääsee vankeustuomionsa aikana siirtymään kohti avoimempaa. Tässä tapauksessa avolaitokseen pääsyä tai valvottuun koevapauteen pääsemistä.

”Mä oon lusinu reilu 10 vuotta ja käyny vähän kaikissa ohjelmissa kivitaloissa. En mä niist oo mitää saanu. Onpaha vähä jotai tekemistä. Kai ne jollekkii toimii.” (H5)

”Siis kyl mä tiiän et ne iha hyvää sillä meinaa et jos vaik jostai ois hyötyä. Et mä tiiän et ne auttaa sit jos must tuntuuki siltä et osallistuisinkii johonkii myöhemmin.” (H3)

Vaikka jokin kuntoutusohjelma ei toimisikaan juuri tietyllä vangilla, arvostavat he kuitenkin sitä, että niitä on mahdollisuus saada ja niitä tarjotaan henkilökunnan taholta. Tämä luo heille tunnetta, että asioita tehdään yksikössä heidän vuokseen. Yksi haastateltava toi esiin hyviä puolia, joita ohjelmatoimintaan osallistumisesta hänelle on ollut.

”Mä käyn nyt tuota Viis keskusteluu muutoksest- ohjelmaa ja kyl must on ollu hyvä, et oon päässy puhuu ja miettimään asioita. kun kuitenkin aika paljon on ollu noita ongelmia. Jotenkii oon paljo avoimemmin pystynyt nyt puhumaan kaikesta.”(H2)

Haastateltava oli selvästi hyötynyt VKM-ohjelmasta. Ohjelman avulla hän koki pystyneensä käsittelemään omia elämänsä henkilökohtaisia ongelmakohtiaan. Hän uskoi muuttuneensa ohjelman vaikutuksesta.

Kuopion vapauttamisyksikön yhteistyökumppani Tukikeskus Mahku nousi myös esiin käsiteltävässä haastateltavien arkea yksikössä. Mahkun järjestämistä ohjelmista oli kokemusta neljällä kahdeksasta haastateltavasta. Nämä tapahtumat ja aktiviteetit saivat haastateltavilta kiitosta. Näiden tärkeys nousi myös esiin vastauksissa.

”Mahku järjestää melkei joka viikko jotai tapahtumii. Ne vie urheilutapahtumiin, järjestää kaikkee ulkoliikunaa niinku lenttistä ja sählyy. On hirveesti kaikkee mitä ei oo tiennykkää vaik oon Kuopiolaine. Se avaa silmiä et mitä voi tehdä.” (H7)

Haastateltava piti todella hyvänä Mahkun toimintaa. Hän luetteli vastauksessaan monelle varsin normaaleja ajanvietto tapoja. Hänellä oli kuitenkin itsellä pitkä päihdehistoria, ja hänelle monet ajanviettomahdolliset tulivat uusina asioina. Hänen elämänsä oli pitkään pyörinyt vain päihteiden ympärillä. Mahkun avulla haastateltava oli ymmärtänyt, että on myös muita normaaleja ja laillisia asioita, joiden parissa voi viettää vapaa-aikaansa. Uusien toimintamallien ja vapaa-ajan viettotapojen löytäminen edesauttavat vapautuvaa vankia kiinnittymään yhteiskuntaan. Myös toisella haastateltavalla oli saman suuntaisia ajatuksia Mahkun toiminnasta.

”Ei mulla tullu tiiätkö ees mieleen lähtee kattoo mitää pelejä tai johonkii mysteerihuoneeseen ennen. Sitä vaa pyöri porukal jossai kämpässä. Kaikki oli jotai kamasäättöö koko ajan. Vois iha hyi käydä jotai noita tekeekin sit ku pääsee siiviliiin” (H6)

Haastateltavan vastauksessa tuli hyvin esiin se, millä tavalla rikollinen elämä ja päihteiden käyttö vie mukanaan. Jo pelkästään se, että käy päihteettömänä jossain harrastuksessa tai tapahtumassa voi antaa hyvän olon tunteen.

6.3 Sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen Kuopion vapauttamisyksikössä

Vapauttamisyksikön tehtävänä on vapautteen valmistaminen. Viimeistään vapauttamisyksikössä ruvetaan tekemään sitä polkua, jota kulkemalla vanki kiinnittyisi yhteiskuntaan mahdollisimman hyvin. Eräs tärkeä tekijä tässä tavoitteessa on vangin sosiaalinen tukiverkosto. Vangin omaiset kuten perhe, vaimo ja lapset, ovat tärkeä tuki ja kiinnittymisen taustalla vaikuttava tekijä. Haastateltavat toivat vastauksissaan esille, kuinka he kokivat omat mahdollisuutensa ylläpitää ja vahvistaa sosiaalisia suhteita siviiliin.

”Tässä paikassa on todella hienoa suhtautuminen perheeseen ja lapsiin sekä heidän yhteyden pitoon. On mun mielestä todella loistavaa. Sit vielä kun pysty säästämään lapset tältä vankilalta. Pääsin tapaamaan niitä tuohon viereiseen puistoon.” (H8)

Haastateltavan mielestä yksikkö huomioi hyvin vangit ja heidän lähiomaisensa. Hän oli päässyt tapaamaan lapsiaan tapaamisaikana yksikön vieressä olevaan leikkipuistoon ja piti tätä tärkeänä. Näin lapsien ei tarvinnut tulla vankilaan sisälle.

”Täällä toimii nuo tapaamiset hyvi. Siis sen miten tää talo pystyy tukee nii kyl ovat niinu parhaansa tehny et perhesuhteet säilyis mahdollisimman hyvänä.” (H5)

”Siis olihan tää ku lottovoitto kun pääsin tänne. Ku kuitekii oon täältä päi kotosi nii sit on perheelläkii paljo helpompi tulla tänne aina tapaamisii. Ja sit voi kuitekii soitellakkii jos on jotai asiaa.” (H6)

Haastateltavat olivat molemmat sitä mieltä, että heidän mahdollisuutensa pitää yllä sosiaalisia suhteita siviiliin olivat parantuneet vapauttamisyksikköön siirtymisen myötä. Kaikista kahdeksasta haastateltavasta kuusi asui Kuopiossa tai Kuopion naapurikunnassa Siilinjärvellä ja jokainen piti hyvinä mahdollisuuksiaan yhteydenpitoon. Nämä vastaukset myös osoittavat, kuinka tärkeänä vangit pitävät sitä, että pystyvät suorittamaan tuomionsa lähellä omaisiaan. Puhutaan kotipaikkäläheisyydestä.

Kuopion vapauttamisyksikössä on mahdollista, että vanki tulee yhdessä puolisonsa kanssa keskustelemaan mahdollisesta vapautumisesta ja siihen liittyvistä asioista, jotka koskettavat myös vangin lähiomaisia.

”Joo kun mulla tuo vapautuminen tuossa lähestyy nii muija tuli sit tänne ja käytiin sit yhdessä läpi noita asumiskuvioita sosiaalityöntekijän kanssa. Eipä tuommosta missää kivitalossa tapahdu.” (H5)

Haastateltava kertoi, että yksikön henkilökuntaan kuuluva erityisohjaaja oli auttanut häntä ja hänen vaimoaan asuntoasiaan liittyen. Hän korosti, että kyseinen tilanne ei olisi ollut mahdollista, jos hän olisi ollut vankina suljetussa vankilassa. Haastateltava puhuu kommentissaan yksikön sosiaalityöntekijästä. Monessa muussakin kohtaa haastateltavat puhuivat käyneen läpi asioita sosiaalityöntekijän kanssa. Sosiaalityöntekijällä he tarkoittavat Kuopion vapauttamisyksikön erityisohjaajaa.

6.4 Vankien sosiaalinen tukeminen henkilökunnan taholta

Kaikki haastateltavat olivat tyytyväisiä Kuopion vapauttamisyksikön henkilökuntaan. Haastateltavien mielestä henkilökunta pyrkii tukemaan ja ohjaamaan omalla työotteellaan vankeja kohti rikoksetonta elämää. He myös painottivat, että henkilökunta ei voisi tehdä juuri mitään enempää heidän vuokseen vaan vastuu on myös vangeilla itsellään. Aikaisemmissa tuloksissa käsittelin eri osa-alueita, joista Kuopion vapauttamisyksikkö koostuu. Kuitenkin henkilökunnan suhtautumista vankeihin haastateltavat pitivät kaikista tärkeämpänä asiana, joka vaikuttaa heidän omaan motivaationsa ja haluunsa yksikössä olemiseen. Pyysin haastateltavia kertomaan, kuinka yksikössä annettava tuki ja ohjaus on heihin vaikuttanut.

”Tää yksikkö on antanu tosi vahvan rohkeuden tunteen toimii ihmisten kanssa ja miettimisen tunteen et minkäläistä se on sitten palata sinne siviiliin. Ja sit ku täältä on järjestetty kumminkin sellasta apua sinne siviilin puolelle.” (H4)

”Ei ainakaa mun mielest nää voi tehdä enää yhtään enempää. Kyl se on ittestä kiinni.” (H1)

”Täällä onneks on sitä jos ajatellaa muualla päi vankiloissa et täällä otetaan oikeesti huomioon” (H4)

Yllä oli kahden haastateltavan kuvauksia siitä, mitä he ajattelevat henkilökunnan työotteesta. Haastateltavat kokivat, että henkilökunta tekee aidosti työtä heidän vuokseen. Henkilökunnan työotteen vaikutukset haastateltaviin näyttäytyivät yksilöllisesti. H4 koki, että on löytänyt itsestään aiempia negatiivisesti elämäänsä vaikuttaneita toimintatapoja, joita on pystynyt vapauttamisyksikössä ollessaan käsittelemään. Vapauttamisyksikön toiminnassa on tärkeää jatkumoiden rakentaminen vankilasta siviiliin ja myös haastateltavat olivat sitä mieltä, että tässä on onnistuttu. Alla olevan haastateltavan kommentti kiteyttää hyvin vapauttamisyksikötoiminnan vaikutukset vankeihin.

”Siis tuntuu hassulta et ei tätä vankilaks voi sanoo. tää ei tunnu rangaistukselta vaa tää on jotai palkkiota hyvästä käytöksestä tai jotai tämmöstä. Mä oon aina ajatellu et ku mä tulin tänne vankilaa et tää ois elämän loppu mut se oli-kin elämän alku. Tää olikii kuntoutuslaitos eikä mikää vankila” (H2)

Haastateltava oli suorittamassa ensimmäistä vankeusrangaistustaan. Hänen mielestään vapauttamisyksikkö on mahdollistanut hänet löytämään omaan elämäänsä uuden suunnan, johon ei kuulu rikolliset toimet. Hän ei myöskään tästä syystä mieltänyt vapauttamisyksikköä vankilaksi sanan siinä merkityksessä, jonka hän oli mieltänyt ennen vankilaan tuloa.

6.5 Vapautumisen jälkeinen aika

Haastattelujeni kolmantena teemana käsiteltiin vapautumisen jälkeistä aikaa. Tuohon teemaan liittyi haastateltavien omat näkemykset siitä, kuinka he näkivät oman tilanteensa vapautumisen jälkeen. Tämän lisäksi haastateltavat kertoivat mahdollisista haasteista ja ongelmista, joita he uskoivat joutuvansa kohtaamaan vapauduttuaan. Haastateltavat myös kertoivat vapauttamisyksikön vaikutuksesta itseensä ja heidän vapautumisen jälkeiseen aikaan.

Jatkumoiden rakentamisen merkitys nousi vahvasti esiin haastateltavien esiin tuomissa kommentteissa. Asuntoasiat, toimeentulo ja vapautuvan mahdollisesti tarvitsemat tukitoimet kuten päihde - ja mielenterveyspalvelut ovat yleisimpiä asioita, joihin kiinnitetään huomiota. Myös lähiomaisten merkitys nousi haastateltavien kommentteissa vahvasti esiin. Alla esimerkkejä niistä tekijöistä, joita haastateltavat pitivät tärkeinä rikollisuudesta irrottautumisen kannalta.

”Kyllä mä nään et pääsis sen avulla työelämään kiinni ja mua ei enää näissä ympyröissä näkis. Se ois sitte semmosta arjen toimintaa. Ei ois mitää muita tommosii hommia miks joutus tänne.” (H3)

”Uskon et täältä kyl autetaan kaikin mahollisin keinoin, ettei mikää menis sen takii pieleen. Et ei ite joutus hirveesti ettimää niit töitä tai muuta vastaavaa. asuntoo tai tällasta. Täältä kyl varmaa autetaa ja sit pystyis olee niinku normaalisti” (H2)

”Siis koen todella paljon, että itsetunto on parempi ja itseluottamusta omaan tekemiseen on kyl tullu täällä ollessa lisää. Täältä saa semmosee elämässä pärjäämiseä avaimet.” (H2)

Haastateltavat H2 ja H3 toivat vastauksissaan esille vapauttamisyksikössä aloitetun koulutuksen saamisen ja sitä kautta työllistymisen tärkeyden vankeusrangaistuksen jälkeen. He pitivät koulutuksen puutteen ja työttömyyden isona syynä sille, että ovat syyllistyneet rikoksiin. Tu-

levaisuuden rakentaminen on alkanut vankilassaolo aikana ja he pystyvät itse näkemään niitä ongelmakohtia, jotka ovat olleet aikaisemman rikoksettoman elämän esteenä.

H2:n kommentista ilmenee, että yksikössä tehtävä työ antaa paitsi konkreettisia työkaluja, kuten koulutus, tulevaisuuteen niin se myös osaltaan voi vaikuttaa henkilön minäkuvan muutokseen positiivisesti. Itsetunnon tutkiskelu ja itseluottamuksen kasvattaminen ovat vahvoja tekijöitä henkilön minäkuvan muutoksessa. Kahden haastateltavan mielestä heidän perheeltään saama tuki oli merkittävässä roolissa heidän miettiessään tulevaisuuttaan. Alla kahden haastateltavan kuvauksia perheen vaikutuksista heihin.

”Mul on tosi hyvät edellytykset siviilissä. Mul on tosi erilainen tilanne mitä ennen ku mul on nyt vaimo ja sen lapset. Lapset on kuitenkin siinä elämässä ja mä elän tosi erilaista elämää mitä joskus ennen. Mä oon niinku velvollinen et en oo vastuussa vaa omasta elämästä mut mun teot vaikuttaa myös muitten elämään. Se on antanu paljon vastuuta mut myös rauhoittanu mun omaa elämistä.” (H5)

”Tällä hetkellä en näkis miks tulis tai miks olis mitää ongelmia. Mul on aika suorat ja selvät päämäärät tällä hetkellä ja ollaan perheen kanssa keskusteltu tän tuomion alusta tähän päivään asti. Riskitekiäjät ollaan kumottu ja ettei tuliskaan niitä. Perhe on kyllä vaikuttanut tähän tosi paljo. Täällä kyllä voi hyvin pitää yhteyttä.” (H3)

H5 koki, että on muuttanut elämänsä suunnan jo ennen nykyisen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa. Tähän hän kertoi olevan suurena tekijänä puoliso ja puolison lapset. Hän vertasi itseään ja omaa käyttäytymistään aikaan ennen parisuhdetta nykyhetkeen ja koki sen myötä tulleen vastuun muuttaneen omaa käyttäytymistään. Myös H3 korosti perheen tärkeyttä. Hänen vastauksesta voi myös päätellä, että hänen sosiaalinen tukiverkostonsa on rikokse-tonta. Hän pystyy heidän kanssaan käsittelemään niitä ongelmakohtia, joiden vuoksi on ajautunut alun perin tekemään rikoksia. Yksi haastateltavista kertoi haasteista, joita hänellä saattaa tuula vastaan vapautumisen jälkeen. Hän kertoi omasta tilanteestaan seuraavasti:

”Munkii kohalla katotaan et peli on pelattu et ei ne nää et ton kohalla on mitää toivoo et tän ikäne kaveri ja tehny näit juttui nii pitkään et kai ne ajattelee et kuolis pois nii ois vähemmän harmia. tulee vähä sellane olo joskus” (H1)

Kyseinen haastateltava oli viettänyt vankilassa 10 vuotta elämänsä aikana ja nykyinen tuomio oli hänelle 11:sta. Vastauksessa on selvästi nähtävissä yhteiskunnan taholta tuleva leimaantumisen. Etenkin virastoissa asioimisen hän uskoi olevan hankalaa taustansa takia. Hän kertoi omista tuntemuksistaan ja kokemuksistaan:

”Mä oon romanitaustane ja ikäni ollu vankiloissa nii sit ku mennää tonne virasto-
toihi ja tommosii ku o asioita hoidettavana. Se leima niinku tuntuu et se seinä
nousee pystyy jo iha normaaleissa asioissa ku haetaa vuokravakuuksia ja kaikkii
tämmösiä. Nii voin kyl kertoo et tehää pienen ihmisen elämä vaikeeks.” (H1)

Haastateltava koki, että häntä ei kohdella tasavertaisesti mitä tulee eri virastojen tarjoamiin palveluihin ja asenteisiin. Hänen kommentistaan voi myös päätellä, että hän ei ole välttämättä vielä kovin pitkällä omassa muutosprosessissaan. Hän etsi muiden ennakkoluuloista ja asenteista hyväksyntää omiin käyttäytymismalleihinsa.

6.6 Kuopion vapauttamisyksikön kehittäminen

Neljäntenä ja viimeisenä teemana haastattelussani oli haastateltavien omat toiveet ja ehdotukset yksikön kehittämiseksi. Halusin saada selville, kuinka he itse haluaisivat yksikköä kehittää. Pyysin heitä myös miettimään yksikön toimintoja ja miettimään, ovatko he saaneet yksikössä oloaikana joitain sellaisia työkaluja, joiden avulla he voisivat irrottautua rikollisuudesta. Tai kuten eräs haastateltava (H5) saman asian ilmaisi *”lopettaa hölmöilyn ja pysyä pois näistä ympyröistä.”*

Olin pyytänyt haastateltavia antamaan yksikön kokonaisuudelle arvosanan yhden ja kymmenen väliltä. Seitsemän kahdeksasta haastateltavasta antoi arvosanaksi yhdeksän ja yksi antoi arvosanaksi kahdeksan. Yksikön kokonaisarvosanaksi tuli näin ollen 8,9. Pelkän numeron perusteella ei pysty tarkkoja johtopäätöksiä tekemään mistään yksikön yksittäisestä osaluueesta kuten henkilökunta tai palvelujen tai toimintojen tarpeellisuus. Tämä kysymys mahdollisti minulle kuitenkin syventävien kysymysten esittämisen ja niihin palaamisen siirryttämme haastatteluissa tähän neljanteen osioon.

Kehittämis ehdotuksia tuli joitakin. Suurimpana yksittäisenä asiana nousi esiin viikonloppujen ajankäyttö. Kuusi haastateltavaa sanoi, että viikonloput tuntuivat pitkiltä, koska silloin ei juurikaan ollut mitään järjestettyä ohjelmaa yksikön taholta.

”Siis ei täällä viikonloppuisin oo mitää, pelaan pleikkaa ja makaan sängyllä. Aika pitkäks tää aika täällä käy. Jos ois ees jotai ohjelmaa nii menis aika paremmi” (H6)

”Sit ku ei oo ite täältäpäin, nii ei kehtaa ees pyytää ketää tapaamaan. Noilla on iha hyvi ketkä on tästä läheltä kotosi.” (H2)

Molemmat haastateltavat olivat samaa mieltä siitä, että viikonloppuisin tulisi olla enemmän ohjelmaa. Viikonloppuisin on mahdollista vankien tavata lähiomaisiaan. H2 toi esille, että tämä ei välttämättä hyödytä heitä, joiden lähiomaiset kauempana vapauttamisyksiköstä. Yk-

sikön rakenteet saivat haastateltavilta kritiikkiä. Yksikkö on pieni, 20 -paikkainen yksikkö keskellä kaupunkia. Tätä haastateltavat pitivät ongelmallisena.

”Tämä paikka on kyllä aika ahdas. Se on semmoinen konkreettinen ongelma. Et tuntuu että hyvä kun mahtuu kääntymään. Et täällä on keittiöt ja muut yhteiset tilat todella ahtaat ja pienet. Onhan se vähän järkytys jos oot koko ikäs asunu yksin tai yhdessä perheen kanssa ja sit sut laitetaan neljän muun kanssa samaan tilaan nukkumaan ja toinen kuorsaa metrin päässä susta.” (H8)

”Tapaamistilat on tosi huonot eikä oo oikein yksityisyyttä siinä tilassa. Ei sit huvita aina edes pyytää ketää tapaamaan, ku ei vois kuitenkaan rauhassa puhuu.” (H2)

Tilojen ahtaus vaikutti negatiivisesti haastateltavien ja omaisten välisiin tapaamisiin sekä haastateltavien viihtyvyyteen yksikössä. Haastateltavat nostivat esille yksikön järjestysään-
nön koskien omien älypuhelimien käyttöä.

”En mä käsitä, että minkä takia nuo älypuhelimet ei voi olla koko ajan meidän hallussa. Siis ku kyllähän netin kautta nykyään asioita hoidetaan ja pidetään yhteyttä. Tän pitäis kuitekii olla se viimeinen steppi ennen vapautumista nii oishan se melko tärkeitä.” (H2)

”Sinäänsä huvittavaa, kun täällä tuntuu olevan kaikki asiat paremmin mitä muualla ja sit kuitenkin joku älypuhelimien käyttö on sitten niin rajattua.” (H8)

Haastateltavat eivät ymmärtäneet, miksi älypuhelimien käyttö on yksikössä rajattua. Heidän mukaansa älypuhelimien avulla pystyy pitämään yllä sosiaalisia suhteitaan ja kokivat internetin käytön olevan arkipäiväistä toimintaa yhteiskunnassa. Kuopion vapauttamisyksikköä verrattiin myös muihin yksiköihin, joista heillä oli aiempaa kokemusta. Kuten yllä mainittu, esiin nousseet kehittämissuhteudet koskivat yksikön rakenteita ja aikatauluja sekä älypuhelimien käyttöön liittyviä käytänteitä. Muita kehittämiskohteita ei noussut esiin haastattelussa.

7 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tulosten perusteella pystyin tekemään havaintoja ja päätelmiä, joiden avulla pystyin vastaamaan työni tutkimuskysymyksiin. Kävin läpi yksikön kehittämisen tarpeellisuutta tulosten valossa, jonka jälkeen kävin läpi niitä yksikön toiminnassa esille tulleita elementtejä, jotka tukevat ja edesauttavat vankeja irrottautumaan rikollisuudesta. Tutkimuskysymyksinäni esitin, että millaisia kokemuksia desistanssia tukevista palveluista ja toiminnoista vangeille on Kuopion vapauttamisyksikössä ja millaiset tekijät tukevat vankien rikollisuudesta irrottautumisesta Kuopion vapauttamisyksikössä.

Kuopion vapauttamisyksikön toiminnassa on mukana paljon rikollisuudesta irrottautumisesta tukevia elementtejä. Sitä ei tulosten perusteella yksiselitteisesti voi sanoa, että mikä tapahtuma lopulta laukaisee rikollisuudesta irrottautumisen, desistanssin. Osalla yksikköön tulevista vangeista voi olla desistanssiprosessi jo käynnistynyt, ja vapauttamisyksikössä hän saa tukea ja apua tässä prosessissa. Osalla desistanssiprosessi voi lähteä käyntiin vasta yksikössä oloaikana. On myös huomioitavaa, että päästäkseen vapauttamisyksikköön, on vangin pitänyt aikaisemmassa laitoksessa osoittaa kykyä noudattaa vankilan järjestyssääntöjä, osallistua joihinkin toimintoihin ja sitoutua päihteettömyyteen. Nämäkin asiat voivat osaltaan kertoa vangin halusta oman elämänsä muutokseen.

Kuopion vapauttamisyksikkö on perustettu alun perinkin yhdeksi työkaluksi Rikosseuraamusalan pyrkimyksessä valmentaa vankeja kohti rikoksetonta elämää. Täytyy muistaa, että elämän suunnan muuttaminen on yksilöllinen prosessi, mutta läpi prosessin yksilön on hyvä saada ulkopuolisen toimijan, tässä tapauksessa Kuopion vapauttamisyksikön, apua ja tukea jotta saavuttaisi tavoitteensa. Käyn seuraavaksi läpi niitä tuloksissa esiin nousseita elementtejä, jotka auttavat prosessin kulussa.

7.1 Vapauttamisyksikön työtoimintojen ja tilojen merkitys rikollisuudesta irrottautumisessa

Kuopion vapauttamisyksikköön sijoitetaan pääsääntöisesti vankeja, jotka ovat seuraavien kuukausien aikana vapautumassa. Näin ollen vangin kanssa tehtävä työ keskittyy suurelta osin vapauteen valmistavien eri osa-alueiden käsittelyihin ja valmisteluihin. Mahdollinen asunnon hankinta, eri virastoissa asioiminen ja toimeentulon selvittäminen vapauteen päästyään ovat asioita, jotka usein nousevat ajankohtaisiksi vankeusrangaistuksen loppuvaiheella. Tämän lisäksi yksikössä olevalla vangilla tulee olla jokin toimintavelvoite. Toimintavelvoite pitää sisällään esimerkiksi työtoiminnan tai opiskelun. Vapauttamisyksikössä ei ole tarjolla vangeille juurikaan työtoimintaa. Ainut työtoiminta on niin sanottu pihamiehen työ. Pihamies huolehtii yksikön ulkoalueiden siisteydestä ja pihamiehen työ työllistää kerrallaan yksi tai kaksi vankia. Vangeilla voi olla myös siviilityöpaikka, jossa hän käy vapauttamisyksiköstä käsin ennalta sovituin ehdoin. Sama pätee myös opiskeluun.

Myös yksikön yhteistyökumppani SAKKY:n järjestämä talonrakentajan perustutkintoon johtava koulutus täyttää maksimissaan kahdeksan vangin arkipäivät pääsääntöisesti klo: 8.00 - 15.00. Tulosten perusteella vangit kaipaavat lisää järjestettyä ohjelmaa päiviinsä. Järjestetyn ohjelman puute nousee ongelmaksi etenkin viikonloppuisin. Tuolloin on vangeilla pääsääntöisesti vapaata työ- ja opiskelutoiminnasta. Vangit kokevat tylsistyvänsä ilman järjestettyä toimintaa ja voivat saada heidät turhautuneiksi. Samankaltaisia tuloksia toi esiin Valkonen (2012) tekevänsä opinnäytetyössään. Hän sai tuloksena haastatteleamalla Kuopion vapauttamisyksikön silloista henkilökuntaa. Hänen tulostensa mukaan työtoiminnan vähyys on selkeä puute yksikössä ja voi aiheuttaa vangeissa pitkästyneisyyttä. Päivärytmit myös koettiin väljinä ja toiminnan vähyys saattoi aiheuttaa vangeissa arkirytmistä taantumista. (Valkonen 2012, 37–38.)

Valkosen ja omien tutkimustulosteni välissä on seitsemän vuotta ja tuloksia kerätessä on hyödynnetty sekä vankien että henkilökunnan mielipiteitä. Tämä aihe tulisi ottaa käsittelyyn yksikössä ja kehittää sitä mahdollisuuksien mukaan.

Työ- sekä ohjelmatoimintojen haastavuus ja tarpeellisuus niihin osallistumiseen nousivat esiin omista tuloksissani. Vangit voivat kokea, että heille osoitetut toimintavelvoitteet eivät välttämättä kohtaa heidän tarpeitaan. Tämä saattaa turhauttaa ja heille osoitetut toiminnot eivät ole heille vaikuttavia. Tulosten perusteella vangit voivat kokea olevansa pakotettuja osallistumaan tiettyihin toimintoihin, jotta heidän omat tavoitteensa muussa yhteydessä toteutuisivat. Toimintoihin ohjauksen tulisi olla vielä entistä yksilöidämpää.

Tuloksissani nousi esiin vapauttamisyksikön tilojen ahtaus. Yksikkö on pinta-alaltaan melko pieni, ja yksikössä ei ole tarjolla vangeille omia huoneita. Myös vankien oleskelutilat ja keittiöt koettiin ahtaiksi. Nämä aiheuttavat sen, että vanki ei tunne saavansa tarpeeksi yksityisyyttä ja omaa rauhaa. Monelle voi myös olla haastavaa nukkua toisten kanssa samassa huoneessa etenkin, jos on tottunut muuten elämänsä aikana asumaan yksin tai perheensä kanssa. Myös tapaamistilat koettiin ahtaina. Koettiin, että omaisten tapaamiseen pitäisi olla rauhallinen ja yksityisyyden mahdollistava tila. Tämän puuttuessa tapaamiset saattavat tuntua epämiellyttäviltä ja joissakin tapauksissa koettiin, että tästä syystä ei tapaamisia haluta järjestää omaisten kanssa.

Tulosteni perusteella vangit eivät ole tyytyväisiä älypuhelimien hallussapitoon koskeviin sääntöihin. Vapauttamisyksikön tulisi vastata mahdollisimman paljon tavallista arkielämää, jotta yhteiskuntaan kiinnittyminen sujuisi mahdollisimman helposti. Älypuhelimien hallussapidon rajoittaminen rajoittaa samalla myös yhteydenpitoa omaisiin ja tuttaviiin. Tämän lisäksi koettiin, että moni asia käytännön järjestelyjä vaativa toimenpide vaikeutuu älypuhelimien käytön rajoittamisen myötä. Siitäkin huolimatta, että vangeilla on mahdollisuus hoitaa virastoasioitaan yksin yksikössä olevan tietokoneen avulla tai yhdessä tarpeen vaatiessa vapauttamisyksikön henkilökunnan avustuksella.

7.2 Henkilökunnan tarjoama sosiaalinen tuki desistanssia edistävänä tekijänä

Vapauttamisyksikön henkilökuntaan sekä yksikköön kokonaisuutena oltiin tulosten perusteella tyytyväisiä. Työntekijöiden työtettä arvostettiin ja heidän kanssaan keskusteluita pidettiin tärkeinä ja luontevina. Kynnys saada apua ja neuvoa henkilökunnalta oli varsin matala. Suunnitelmallista työtä vapautteen valmistamisen eteen pidetään tärkeänä ja vapautumisen jälkeiseen aikaan kiinnitetään runsaasti huomiota. Henkilökunta pitää omalta osaltaan huolen, että yhteiskuntaan kiinnittymisen mahdollistava polku olisi jatkuvaa myös siviilissä. Tästä kertoo yksiköstä käsin tehtävä laajamittainen verkostoyhteistyö lukuisten eri virastojen ja toimijoiden kanssa. Vapautunut vanki tietää arjessa mistä hän saa apua, jos tuntee sitä tarvitsevansa. Vangeilla on tunne, etteivät he jää missään vaiheessa yksin mahdollisten haasteiden ja on-

gelmiensa kanssa. Kaikki mahdolliset vapautumisen jälkeiset haasteet pyritään löytämään jo vapauttamisyksikössä ollessa ja niihin pyritään valmistautumaan yhdessä vapautuvan vangin kanssa.

Ylisassi ym (2016) kertoivat, että työntekijöiden ja vankien vuorovaikutusta korostavan lähityön avulla pyritään vahvistamaan vankien arkielämän taitoja ja päihitteettömyyttä ohjauksen motivoinnin, neuvonnan ja toiminallisten aktiviteettien kautta. (Ylisassi ym. 2016, 17.) Omisssa tuloksissani nousi esiin vankien tyytyväisyys yksikön henkilökunnan työtteeseen ja voidaankin sanoa, että yksikössä tehdään lähityötä, joka edistää rikollisuudesta irrottautumisessa.

Yksittäistä ohjelmaa tai toimintoa tärkeämpänä vangit pitävät tulosten perusteella juuri henkilökunnan asenteita ja työtettä. Vangit kokevat, että henkilökunnalla on aito ja vilpitön halu tukea ja ohjata heitä kohti rikoksetonta elämää. Tämä osoittautuu arjen toiminnassa motivoivana ja kannustavana. Yksiköllä on käytössään kattava verkosto eri yhteistyökumppaneita, joka mahdollistaa juuri oikean tukitoimen löytymisen tietyille vangille. Jokainen vanki nähdään yksilönä, ja vankia motivoidaan ja ohjataan, jotta hän löytäisi omiin elämänsä solmukohtiin juuri oikean tukitoiminnot.

Hautalan ja Kaarakan tutkimustulokset (2018) tukevat myös omia tuloksiani. He toivat esille omisssa tutkimustuloksissaan sosiaalisen tuen ja sosiaalisen kuntoutuksen merkityksen rikollisuudesta irrottautumisprosessissa. He korostivat, että sosiaalinen kuntoutus on prosessi, joka on hyvä aloittaa jo rangaistusaikana. Heidän tuloksissaan vankila esiintyi paikkana, jossa vangilla on aikaa pohtia ja oman elämänsä vaikeuksia ja mahdollisuus elämänsä tarkasteluun uudella tavalla. (Hautala ja Kaarakka 2018, 341.)

Vastaavia havaintoja tekivät Rantanen ym. (2018) omassa tutkimuksessaan. Heidän tuloksissaan nousi esille henkilökunnan vuorovaikutusosaaminen ja sen positiivinen vaikutus vankeihin. (Rantanen ym. 2018, 5.) Myös Kivivuoren ja Linderborgin (2009, 132–133.) tekemät tutkimustulokset korostavat henkilökunnan työtteen merkitystä vankien pyrkimyksessä rikollisuudesta irrottautumiseen. Heidän tutkimustulostensa mukaan vangit arvostivat sitä, että pystyivät keskustelemaan omista tilanteistaan henkilökunnan kanssa siinä vaiheessa, kun vankien oma halu ja motivaatio irtaantumiseen oli herännyt. Omat tulokseni tukevat näitä tutkimustuloksia.

7.3 Vapauteen suunnatut toiminnot yhteiskuntaan integroitumisen tukena

Yksittäisenä konkreettisenä toimintona nousi esiin yksikössä järjestettävä talonrakennuskurssi ja sen tuomat mahdollisuudet. Koulutuksen hankkiminen ja sen myötä mahdollinen työpaikka koettiin tärkeinä elementteinä, jotka mahdollistavat yhteiskuntaan kiinnittymisen vapautumisen jälkeen. Tämän tuloksen puolesta puhuu myös Laubin ja Sampsonin (2003, 278–279.)

tutkimustulos. Työn ja koulutuksen saamisen tärkeydestä vangeille korostaa myös se, että kaksi haastateltavaa oli valmiita lykkäämään koevapauteen lähtöä, jotta pystyisivät suorittamaan talonrakennuskurssin loppuun. Tämä taas kertoo vahvasta halusta muuttaa elämänsä suuntaa.

Saamieni tulosten perusteella voin sanoa, että Kuopion vapauttamisyksikössä panostetaan vahvasti vangin mahdollisuuksiin pitää yllä sosiaalisia suhteita puolisoon sekä muihin lähiomaisiin. Yksikössä on mahdollista vangin tulla yhdessä puolisonsa kanssa keskustelemaan heitä askarruttavista ja huolestuttavista asioista, jotka liittyvät vangin vapautumisen jälkeiseen aikaan. Yhdessä yksikön henkilökunnan kanssa he pyrkivät löytämään näihin ongelmiin ja haasteisiin ratkaisuja. Tämä koskee etenkin vankeja, joiden omaiset asuvat Kuopion vapauttamisyksikön lähellä. Sosiaalisten suhteiden ylläpitoon vaikuttaa siis vahvasti yksikön kotipaikkaläheisyys. Yksikön tarjoama apu mahdollistaa vangeille parisuhteeseen panostamisen ja juuri se onkin yksi mahdollistava tekijä rikollisuudesta irrottautumisessa. Vastaavanlaisia tuloksia ovat saaneet myös Laub & Sampson (2003) ja Healy (2010a, 82–83).

Tuloksissa nousi esiin Kuopion vapauttamisyksikön yhteistyökumppanien tärkeä merkitys vangeille. Tukikeskus Mahku järjestää tapahtumia, joihin yksikön vangit voivat osallistua. Tapahtumat voivat olla esimerkiksi järjestettyä liikuntaa tai urheilutapahtumissa käymistä. Näillä arkeisilla asioilla on vankeihin suuri vaikutus. Vangit saavat tapahtumien kautta vaihtoehtoisia tapoja viettää aikaa arkielämässään, jota aiemmin ovat täyttäneet rikolliset toimet ja päihitteet. He myös oppivat sosiaalista kanssakäymistä päihitteettömässä ympäristössä. Vaihtoehtoiset, lailliset toimintamallit ja aktiviteetit auttavat osaltaan jättämään rikollisen elämän taakseen.

Kuopion vapauttamisyksikön henkilökunta pyrkii yhdessä vangin kanssa rakentamaan jatku-moa, joka ulottuisi vankeusrangaistuksen jälkeiseen aikaan. Vanki on voinut yksikössä olles-saan aloittaa päihde- tai mielenterveyteen liittyvän palvelun käytön. Tarkoituksena on, että nämä vangin itselleen hyväksi kokemat palvelut jatkuisivat myös hänen omalla paikkakunnal-laan vapautumisen jälkeen. Nämä palvelut selvitetään ennalta ja vanki tietää jo valmiiksi vapautuessaan, että mistä löytää apua tarpeen vaatiessa. Tulosten perusteella vangit arvos-tavat tätä yksikön toimintamallia ja antavat tuen tarjoamiselle paljon arvoa.

8 Pohdinta

Tässä kappaleessa pohdin koko opinnäytetyön prosessin onnistumista. Koen pystyneeni vas-taamaan tutkimuskysymyksiin haastatteluista saamani aineiston avulla. Tutkimukseni käsitteli Kuopion vapauttamisyksikössä rikollisuudesta irrottautumisen eteen tehtävää työtä. Pohdin opinnäytetyöprosessia ja omaa ammatillista kasvuani prosessin aikana. Näiden lisäksi tarkas-telen eettisyyttä ja luotettavuutta sekä tässä prosessissa esiin nousseita kehittämisehdotuk-sia.

8.1 Opinnäytetyöprosessin ja ammatillisen kasvun reflektointi

Tutkimukseni tulos tukee aiempia aiheeseen liittyviä tutkimuksia. Mitään uusia yksittäisiä näkökulmia tutkimustulokseni eivät tuottaneet. Tuloksissa nousee merkittävästi esille Kuopion vapauttamisyksikön henkilökunnan ammatilliset vuorovaikutustaidot ja niiden merkitys vangeille. Henkilökunnan motivoivalla työotteella oli vankeihin positiivinen vaikutus. Sosiaalinen tuki ja sosiaalinen kuntoutus nousivat tärkeämmiksi asioiksi, joita vangit arvostavat ja kokevat hyödyllisiksi.

Kuopion vapauttamisyksikön henkilökunta voi olla saamieni tulosten valossa tyytyväisiä omiin työskentelytapoihinsa. Opinnäytetyöni tuloksia voidaan tulevaisuudessa hyödyntää, jos on aikomuksena tehdä vastaavanlaista tutkimusta toisesta rikosseuraamusalan laitoksesta ja aineistonkeruumenetelmänä on vankien teemahaastattelut. Yksikön vankeja haastattelemalla on mahdollista saada tuloksia, joita henkilökuntaa haastattelemalla ei välttämättä saisi. Tuloksia voidaan tulevaisuudessa myös hyödyntää, jos halutaan tutkia rikosseuraamusalan henkilökunnan vuorovaikutustaitoja ja niiden merkitystä vankien kuntoutumiseen.

Tämän työ on vienyt itseltäni valtavasti aikaa lähes vuoden ajan. Olen tuntenut turhautumista ja epätoivoakin tätä työtä tehdessä. Koen, että onnistuin kuitenkin työn aikataulutuksessa. Suunnittelin heti tämä prosessin alkuvaiheessa, että millä aikataululla haluan saada kokonaisuuden valmiiksi. Pilkoin eri tekovaiheet pieniin osiin, jotta saisin pidettyä prosessin kasassa. Itse olen tyytyväinen työn lopputulokseen.

Koen, että olen kehittynyt ammatillisesti tämän prosessin aikana. Minun oli tarkasteltava lähemmin Rikosseuraamuslaitoksen arvoja ja tavoitteita ja löytää niitä työkaluja, joiden avulla ne ovat saavutettavissa. Olen oppinut sisäistämään rikollisuudesta irrottautumisen tärkeyden ja sen haastavuuden, mitä koko prosessi vaatii. Meillä jokaisella rikosseuraamusalalla työskentelevällä on mahdollisuus olla vaikuttamassa vangin uuden minäkuvan löytymiseen ja rikollisuudesta irrottautumiseen.

Opin arvostamaan entistä enemmän vapauttamisyksikössä tehtävää työtä. En aikaisemmin ollut juurikaan tietoinen yksikössä tehtävästä työstä, vaikka tunsinkin siellä työskentelevää henkilökuntaa ja näin heitä lähes päivittäin töissä ollessani. Toisin sanoen tämä prosessi auttoi minua ymmärtämään entistä paremmin rikosseuraamusalan moninaisuutta.

Ensimmäistä kertaa tämän prosessin aikana olin vuorovaikutuksessa vankien kanssa ilman, että minulla oli oman työni mukana tuomaa suoraa valta-asemaa heihin nähden. Opin käsittelemään heitä entistä paremmin yksilöinä ja uskon, että tämän prosessin jälkeen näen heidät myös omassa työssäni enemmän yksilöinä. Vankilassa kuitenkin ollaan tekemässä suurten vankimäärien kanssa ja yksilöllinen työ jää helposti vähemmälle.

8.2 Eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelua

Tulosten eettisyyden kannalta tulee huomioida, että työskentelen Kuopion vankilassa vartijana. Vartijan tehtävissä olen toiminut vuodesta 2004. Näin ollen Rikosseuraamusala on minulle tuttu toimintaympäristö, vaikka en ole Kuopion vapauttamisyksikössä työskennellyt. Oma ammattini saattoi vaikuttaa haastateltaviin sekä heidän antamiin vastauksiin. Haastattelutilanne on myös lyhytkestoinen ja kertaluontoinen. Aidon luottamuksen rakentaminen haastateltavan ja haastattelijan välille on mahdotonta tuossa ajassa. Siihen lisättynä mahdolliset haastateltavien kokemat ennakoasenteet minua kohtaan saattoivat vaikuttaa tuloksiin. Itse pystyin mielestäni prosessin aikana toimimaan nimenomaan opiskelijana enkä valtion virkamiehenä. Sitä voidaan kuitenkin pohtia, että olisiko haastatteluista saatu aineisto muuttunut merkittävästi, jos haastattelijana olisi ollut joku täysin ulkopuolinen opiskelija, jolla ei olisi ollut mitään kosketuspintaa Rikosseuraamusalalle.

Toinen mahdollisesti tuloksiin vaikuttava tekijä saattoi olla se, että kuusi kahdeksasta haastateltavasta olivat nähneet teemahaastattelurungon ennen haastattelua. Runko oli nähtävillä Kuopion vapauttamisyksikön vankien yleisissä tiloissa, jotta he näkisivät mitä aiheita haastattelu koskee. Alun perin ajattelin, että rungon näyttäminen helpottaisi vankien kynnystä osallistua haastatteluun. Tavoitteenani oli saada haastateltua 6-8 vankia, ja yksikön pienuudesta johtuen vapaaehtoisten haastateltavien löytyminen olisi voinut muodostua haasteelliseksi, jos he eivät olisi tienneet etukäteen mitä haastattelu käsittelisi. Vangit saattoivat miettiä vastauksena valmiiksi jo ennen haastattelua tai heillä oli myös mahdollisuus sopia keskenään mitä sanoisivat haastattelussa.

Vaikuttiko haastateltavien rajaaminen tällä hetkellä Kuopion vapauttamisyksikössä oleviin vankeihin saamiini tuloksiin? Olisivatko tulokset olleet erilaisia, jos olisin haastatellut vankeja, jotka ovat ehkä aikaisemmin olleet Kuopion vapauttamisyksikössä, mutta syystä tai toisesta joutuneet sieltä pois? Opinnäytetyöni haastateltavien rajaaminen johtui pitkälti itselleni asettamasta aikataulusta. Olin ennalta päättänyt ajankohdan, jolloin haastattelut suorittaisinkin. Sopivien haastateltavien löytämiseen olisi voinut mennä huomattavan paljon pidempi aika ja tämä olisi vaatinut minulta kokonaan tämän opinnäytetyön toteutuksen uudelleen aikatauluttamista. Kuitenkin jos vastaavaa tutkimusta halutaan vielä jatkossa tehdä, tulisi miettiä tätäkin asiaa uudelleen.

Kuinka vapauttamisyksikön henkilökunta vaikutti haastateltavien mielipiteisiin? Henkilökunta kysyi halukkuutta osallistumiseen kaikilta yksikössä olevilta vangeilta. Näin haluttiin varmistua siitä, ettei haastatteluihin osallistujien kesken tapahdu valikoitumista mielipiteiden mukaan. Mutta onnistuttiinko siinä? Osallistuivatko vain he haastatteluihin, jotka myös muutoin mielellään asioivat henkilökunnan kanssa. Jättivätkö he ottamatta osaa haastatteluihin, joilla olisi ollut negatiivista sanottavaa yksiköstä ja sen toiminnoista? Etenkin, jos he pitivät minua enemmän virkamiehenä mitä opiskelijana.

8.3 Jatkotutkimus ja -kehittämissuositukset

Tämän kaltaiset opinnäytetyöt, joissa tarkastellaan Rikosseuraamusalan yksiköiden toimivuutta ja hyödyllisyyttä käyttämällä hyväksi vangeilta saatua tietoa, toimisivat mielestäni hyvänä lähtökohtana siinä vaiheessa, kun vaikuttavaa lähityötä ruvetaan tarkastelemaan yksikkötasolla. Tämän tyylisten opinnäytetöiden avulla voidaan saada lähtöasetelmat sille, kuinka lähityötä yksikössä tehdään. Kun lähtöasetelma on selvillä, voidaan toimia ja koulutusta kohdentaa puutteita ilmenneisiin osa-alueisiin.

Rikosseuraamusalalla kuljetaan enemmissä määrin kohti avoimempia seuraamuksia. Vapauttamisyksiköt ovat tärkeässä asemassa siinä vaiheessa, kun vangin vapautuminen lähenee. Pienessä yksikössä on mahdollista pureutua vangin mahdollisiin vapaudessa kokemiin haasteisiin yksilökohtaisemmin mitä isoissa laitoksissa. Toisaalta yksikkö ei ole yhtä hyödyllinen niille vangeille, joilla ei haasteita tai ongelmia ole. Jos tarkoituksen mukaisena koetaan, että myös tämän kaltaisia vankeja yksikössä on tulevaisuudessakin, tulisi miettiä mitä toimintoja heille olisi yksikössä tarjota.

Olisi mielenkiintoista tehdä jatkotutkimus, jossa haastateltaisiin niitä henkilöitä, jotka ovat joutuneet poistumaan vapauttamisyksiköstä. Tällöin saataisiin selville, että mitkä syyt ovat olleet yksiköstä poistumisen taustalla. Eikö henkilökunnan tekemä lähityö ole ollut näissä takauksissa riittävää vai onko niin, että kaikkiin vankeihin ei vain voida vaikuttaa.

Työ- ja kuntoutustoimintojen avulla tarjotaan vangeille mahdollisuuksia löytää uusia rikoksettomia suuntia elämilleen. Toiminnoilla on siis tärkeä osa ja niiden olemassa ololle on vahvat perusteet. Toimintoihin osallistuvan täytyy olla kuitenkin itse motivoitunut tai muuten niiden avulla ei voida saavuttaa merkittäviä muutoksia.

Lähteet

Painetut

Arola-Järvi, A. 2012. Suunnitelmallisen vankeusajan käsikirja. Vantaa: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

Healy, D. 2010a. Betwixt and Between: The Role of Psychosocial Factors in the Early Stages of Desistance. *Journal of Research in Crime and Delinquency*.

Healy, D. 2010b. *The Dynamics on Desistance: Charting Pathways Through Change*. Willian Publishing.

Eskola, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Farbring, C. & Berge, P. 2006. *Beteende Samtal Förändring. Fem semistrukturerade motive-rande samtal. Programmanual. (Version för Kriminalvården)*. Norrköping : Kriminalvårdsstyrel-sen.

Hautala, S. & Kaarakka, O. 2018. Vankilasta vapautuminen sosiaalisen kuntoutuksen haasteena. Teoksessa Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. 2018. *Sosiaalinen kuntoutukses-sa*. Rovaniemi: Lapland University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. 15., uudistettu painos. Helsin-ki: Tammi.

Kananen, J. 2008a. *Kvali: Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2015. *Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitat opinnäytetyön tai pro gra-dun alusta loppuun*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Suomen Yliopistopaino Oy.

Kempainen, M. 2014. Psykososiaalinen sosiaalityö ja desistanssin tukeminen ehdollisen van-keuden valvonnassa. Teoksessa Linderborg, H. Suonio, M. & Lassila, T. 2014. *Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla*. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja.

Kivivuori, J. & Linderborg, H. 2009. Lyhytaikaisvanki; tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäkulusta ja rikollisuudesta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 248, Rikos-seuraamusviraston julkaisuja 2/2009.

Laine, M. 2007. *Kriminologia ja rankaisun sosiologia*. Helsinki: Tietosanoma.

Laub, J. & Sampson, R. 2003. *Shared Beginnings, Divergent Lives: Delinquent Boys to Age 70*. Harvard University Press.

Maruna, S. 2000. Making good: How ex-convicts reform and rebuild their lives. Amer Psychological Assn; 1 edition.

Mäkipää, L. 2010. Valvotun koevapauden toimeenpano ja sovellettavuus. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Rantanen, T. 2018. Kannustamista, motivointia ja vankituntemusta: Näkökulmia valvottua koevapautta valmistelevalle ja toteuttavalle henkilöstön osaamiseen. Vantaa: Laurea-ammattikorkeakoulu.

Tyni, S. 2015. Vankeinhoidon vaikuttavuus: Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita? [Helsinki]: Rikosseuraamuslaitos.

Valkonen, M. & Laurea-ammattikorkeakoulu. 2012. VAPAUTTAMISYKSIKÖ VAPAUTUMISEN TUKENA: Tutkimus vapauttamisyksikkötoiminnan kehittämiseksi. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Viikki-Ripatti, S. 2011. Rikollisuudesta irrottautuminen subjektiivisena kokemuksena. Teoksessa Lavikkala, R. & Linderborg, H. 2011. Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Vantaa: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

Ylisassi, H. & Seppänen, L. & Uusitalo, H. & Kalavainen, S. & Piispanen, P. 2016. Aktivoiva lähityö. Vankiloiden valvonta- ja ohjaushenkilöstö vuorovaikutuksellista lähityötä kehittämässä. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 2/2016.

Sähköiset

Alcoholic Anonymous. 2018. Viitattu 25.1.2019. <http://www.aa.fi/>

Aggredi. 2019. Rikoksantorjunta. Viitattu 3.2.2019. <https://rikoksantorjunta.fi/aggredi>

Erityisesti isä. 2019. Kirkkopalvelut. Viitattu 15.2.2019. <https://www.kirkkopalvelut.fi/riippuvuustyon-kehittamisyksikko/toiminta/erityisesti-isa/>

McNeill, F. 2014. Desistance, Identity and Belonging. Viitattu 14.1.2019. <https://www.youtube.com/watch?v=9OAZ0huxpz0>

Nimettömät narkomaanit. 2018. Viitattu 3.2.2019 <https://www.nasuomi.org/>

Mahku. 2019. Setlementti Puijola. Viitattu 29.1.2019 <https://www.puijola.net/mahku/mikaon-mahku/>

Nopean toiminnan joukot. 2019. Sirkkulanpuiston toimintayhdistys. Viitattu 29.1.2019. <https://sirkkulanpuisto.nettisivut.fi/hankkeet/nopean-toiminnan-joukot/>

Päihdepalvelu Hemma. 2018. Viitattu 29.1.2019. <https://www.paihdepalveluhemma.fi/>

Rikosseuraamuslaitos. 2017a. Arvot. Viitattu 20.10.2018. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2017b. Organisaatio. Viitattu 20.10.2018.
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/organisaatio.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2018a. Vangit. Viitattu 27.2.2019.
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/tilastot/vangit.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2018b. Rikosseuraamuslaitos tilastoja 2017. Viitattu 27.2.2018.
https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/xD59k9cWF/RISE_Tilastoja_2017.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2018c. Kuopion vankilan vapauttamisyksikkö. Viitattu 18.10.2018.
<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjajhteystiedot/vankilat/kuopionvankila/kuopionvankilanavovankilaosastokuva.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2018d. RISE strategiakartta. Viitattu 17.10.2018.
https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/6A3hglF5q/RISE_strategian_toimeenpano_2018_2609201.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2018e. RISE tulossopimus 2019 - 2022. Viitattu 17.2.2019.
https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/jAtHGAYAh/KPO_Rise_tulossopimus_2019_-_2022_liitteineen.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2018. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet. Työryhmän muistio 25.5.2018. Viitattu 25.10.2018.
http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/TENK_IEEA_tyoryhman_muistio_250518.pdf

Vanhempi vankilan portilla. 2018. Ensi - ja turvakotien liitto. Viitattu 16.2.2019.
https://ensijaturvakotienliitto.fi/tietoa-liitosta/hankkeet/#vanhempi_vankilan_portilla

Vankeuslaki 767/2005, 4 luku 9§, 23.9.2005. Sijoittaminen avolaitokseen. Finlex. Viitattu 22.10.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>

Viadia. 2019. Viitattu 3.2.2019. <http://www.viadia.fi/paihdeytyo/>

Julkaisemattomat

Kuvy. 2018. Kuopion vapauttamisyksikön tulo-opas. Vankilan monisteita.

Kuvy. 2018. Kuopion vapauttamisyksikön asiakirjoja. Vankilan monisteita.

Kuvy. 2019. Kuopion vapauttamisyksikön asiakirjoja. Vankilan monisteita.

Kuviot

Kuvio 1: Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan kulmakivet.....	8
Kuvio 2: Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiokaavio	9

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelun runko	51
Liite 2: Myönteinen tutkimuslupa	52
Liite 3: Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen.....	54
Liite 4: Esimerkki luokittelutaulukosta	56

Liite 1: Teemahaastattelun runko

Teemahaastattelun runko

Teema 1: Haastateltavan taustatiedot

- Ikä
- Koulutus- ja työhistoria
- Vankilakertalaisuus ja vankilassa vietetyt vuodet

Teema 2: Kokemukset Kuopion vapauttamisyksikön toiminnoista

- Minkälaista arkesi on vapauttamisyksikössä?
- Osallistutko tällä hetkellä joihinkin yksikön tarjoamiin toimintoihin?
 - Jos kyllä, niin mihin?
- Koetko toiminnoista olevan sinulle tällä hetkellä hyötyä?
 - Jos kyllä, niin millaista?
 - Jos ei, niin mistä se johtuu?
- Miten olet ohjautunut juuri kyseisiin toimintoihin?
- Minkä arvosanan (1-10) antaisit yksikön tarjoamille toiminnoille?

Teema 3: Vapautumisen jälkeinen aika

- Minkälaisia suunnitelmia sinulla on vapauduttuasi?
- Uskotko, että yksikön tarjoamista toiminnoista voisi olla sinulle hyötyä vapauduttuasi?
- Uskotko kohtaavasti joitain ongelmia/haasteita vapautuessasi?
 - Jos uskot, niin millaisia?

Teema 4: Kuopion vankilan vapauttamisyksikön palveluiden kehittäminen

- Millä tavalla kehittäisit yksikön tarjoamia toimintoja?

Liite 2: Myönteinen tutkimuslupa

Tutkimuslupa

19.12.2018

54/332/2018

Opiskelija
Matti Katainen (vartija, Kuv)
Laurea ammattikorkeakoulu

Hakemuksenne 17.12.2018

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Laurea ammattikorkeakoulun rikosseuraamusalan sosionomiopintojen opinnäytetyötä varten. Opinnäytteen ohjaajana toimii yliopettaja [REDACTED]. Rikosseuraamuslaitoksen yhteyshenkilönä on sosiaalityöntekijä [REDACTED] Kuopion vankilan vapauttamisyksiköstä.

Tutkimuksen aihe

Kuopion vankilan vapauttamisyksikön toiminnan kehittäminen vankien kokemuksia hyödyntäen

Tutkimuksen toteutus

Tarkoituksena on haastatella 6-8 Kuopion vankilan vapauttamisyksikössä olevaa vankia alkuvuonna 2019.

Lupahakemus

Haette lupaa haastattelujen tekoon.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan hakemuksenne mukaisesti. Haastattelut tulee tehdä vankilan johtajan tai apulaisjohtajan suostumuksella.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus osallistumisesta tutkimukseen. Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulisi lähettää sähköinen kopio tai paperikopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Kuopion vankilaan sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle.

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 HELSINKI

Puhelin
029 56 88500

Telekopio
029 56 88446

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

2(2)

Ari Juuti
ylitarkastaja, kehitysjohtajan sijainen

Peter Blomster
erikoistutkija

Tiedoksi

Itä-Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja
Kuopion vankilan johtaja

Liite 3: Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen

SUOSTUMUS OPINNÄYTETÖHÖN OSALLISTUMISEEN

Laurean ammattikorkeakoulu, Tikkurilan yksikkö 2019

- Olen saanut tietoa opinnäytetyön sisällöstä ja sen tavoitteista (katso seuraava sivu)
- Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan opinnäytetyön haastatteluun
- Henkilötietoja ei kerätä, joten tutkimusrekisteriä ei synny
- Antamani vastauksia tai tietoa käsitellään niin, ettei niitä voi jälkikäteen yhdistää minuun opinnäytetyön kirjallisessa tuotoksessa
- Kaikki vastaukset ovat luottamuksellisia

Minulle on selvitetty opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite, sekä käytössä olevat tiedonkeruumenetelmät (haastattelu/ääninauhoite) ja tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että osallistuminen on vapaaehtoista ja että voin halutessani keskeyttää haastattelun. Keskeyttäessäni osallistumiseni opinnäytetyöhön, tuottamani aineisto tuhotaan välittömästi eikä sitä käytetä opinnäytetyössä. Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastattelussa antamani tietoja ja haastattelussa saatua materiaalia käytetään opinnäytetyön tarpeisiin sekä sen loppuraportointiin.

Päiväys ja paikka:

Opinnäytetyöhön osallistuvan haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys:

Opinnäytetyön tekijän allekirjoitus ja nimenselvennys:

Matti Katainen

KUVAUS OPINNÄYTETYÖSTÄ

Opiskelen sosionomiksi Tikkurilan Laureassa rikosseuraamusalan koulutusohjelmassa. Työskentelen samanaikaisesti Rikosseuraamuslaitoksella, Kuopion vankilassa vartijana.

Opinnäytetyön ”Kuopion vapauttamisyksikön kehittäminen vankien kokemuksia hyödyntäen” pyrkimyksenä on selvittää Kuopion vankilan vapauttamisyksikössä olevien vankien kokemuksia heille yksikössä tarjottavista palveluista.

Henkilöitä haastattelemalla tavoitteenani on tuottaa yleisesti pätevää tietoa Kuopion vankilan vapauttamisyksikön toimintojen hyödyllisyydestä/tarpeellisuudesta vankien omista näkökulmista käsin. Haluan vankien kokemuksia siitä, mitä he ovat kokeneet merkitykselliseksi vapautumista silmällä pitäen. Esiin tulleita asioita haluan peilata Kuopion vankilan vapauttamisyksikön tarjoamiin toimintoihin ja siihen, kuinka ne pystyvät tukemaan vankeja tuomion jälkeiseen aikaan.

Tutkimusmenetelmänä käytetään teemahaastattelua. Tämä tarkoittaa sitä, että haastattelu etenee teemoittain, jossa haastateltava saa vapaasti kertoa kokemuksistaan aihepiiriin liittyvistä aiheista. Haastattelut nauhoitetaan analysointia varten. Nauhoitteet ovat ainoastaan opinnäytetyön tekijän käytössä eikä niitä käytetä muuhun tarkoitukseen kuin työn tekemiseen.

Työn valmistuttua nauhoitteet tuhotaan.

Haastattelun teemat ovat:

Teema 1: Haastateltavan taustatiedot

Teema 2: Kokemukset Kuopion vankilan vapauttamisyksikön toiminnoista

Teema 3: Vapautumisen jälkeinen aika

Teema 4: Kuopion vankilan vapauttamisyksikön toimintojen kehittäminen

Liite 4: Esimerkki luokittelutaulukosta

Haastateltava	Koetko yksikön toimintoista olevan sinulle hyötyä?	Pelkistetty ilmaus	alaluokka Positiivinen neutraali negatiivinen	Yläluokka
H1		"Joo mä oon käynyt HEMMA päihdekurssin kaks kertaa ja niil on varmaa hyvä tarkoitus mut ei niil mun kohalla oo mitää hyötyä. Suuttumuksen hallinta meni semmosen huumorin puolelle et mä uskon et ainakaa mun kohalla se ei toiminut. Joillekkii ne varmasti auttaa ja on hyviä juttuja, mut must tuntuu et se palvelu ei kohtaa sillä tasolla ku pitäisi. Ne on monta kertaa sellaisia pakkopullia."	-arvostaa yleisellä tasolla kyseisiä ohjelmatoimintoja - ei koe tärkeiksi itselleen - kokee, että ohjelmiin osallistumisvelvollisuus, vaikka ei hyötyä	Ohjelmatoiminoilla voi olla vankeihin positiivista vaikutusta. Ohjelmien tarjoaminen tulisi olla yksilöllisempää
H2		"...mut sit se koulutus mitä siitä saa on muuttunu tärkeemmäks. Et sais ne iha rakennusmiehen paperit"	-rakennuskurssista hyötyä vapautumisen jälkeen - mahdollisuus ammatin saamiseen	ammatti (mahd. työllistyminen) mahdollistavana tekijänä rikollisuudesta irrottautumisessa
H3		"Mun kohdalla tuorakennuskurssi ois tosi iso mahdollisuus. ...tästä sais sen ammatin"	-ammatin saamisen tärkeys	ammatti (mahd. työllistyminen) mahdollistavana tekijänä rikollisuudesta irrottautumisessa
H4		"Mahdollisuus saada rakennusmiehen paperit. Jos ei saa suoritettua tuomion aikana, niin voi jatkaa vapautumisen jälkeen näyttöjen antamisella. Meinasin jatkaa siviilissä et pääsis töihin."	-ammatin saamisen tärkeys	ammatti (mahd. työllistyminen) mahdollistavana tekijänä rikollisuudesta irrottautumisessa
H5		"Koen että siitä kurssista on mulle paljonkin hyötyä. Mun on tarkoitus käydä se koulu loppuun vapautumisen jälkeenkin et saan sen koulun käytyä ja sais paperit. Mahdollistaa työllistymisen paljon paremmin tuomion jälkeen."	-ammatin saaminen -työllistymisen mahdollisuus vankeusrangaistuksen jälkeen	ammatti (mahd. työllistyminen) mahdollistavana tekijänä rikollisuudesta irrottautumisessa

H6		”Ei mulla tullu tiiätkö ees mieleen lähtee kattoo mitää pelejä tai johonkii mysteerihuoneeseen ennen. Sitä vaa pyöri porukal jossai kämpässä. Kaikki oli jotai kamasäätöä koko ajan. Vois iha hyi käydä jotai noita tekeekin sit ku pääsee siviiliin”	-mahdollisuus löytää vaihtoehtoisia toimintamalleja siviilissä	Toiminta kannustaa löytämään eirikollisia vaihtoehtoja elämään
H7		”...Ne (Mahku) vie urheilutapahtumiin, järjestää kaikkee ulkoliikunaa niinku lenttistä ja sählyy. On hirveesti kaikkee mitä ei oo tiennykkää vaik oon Kuopiolaine. Se avaa silmiä et mitä voi tehdä.”	-Mahkun avulla saa vaihtoehtoisia ajanvietteitä -yhteiskuntaan kiinnittyminen helpompaa	Toiminta kannustaa löytämään eirikollisia vaihtoehtoja elämään
H8		”...mut sit väkisin piti keksiä, että rupeen puolet päivistä olee pihamiehenä. Ihan et sais papereissa näyttämään hyvältä.”	-kokee turhaksi pihamiehen työn -työ ei vastaa omia tarpeita ja kykyjä	-toiminnasta ei hyötyä